

Univerzita Komenského v Bratislave
Fakulta sociálnych
a ekonomických vied

Mlynské luhy 4
821 05 Bratislava

Ústav sociálnej antropológie

Aktéri v školstve o vyučovaní počas pandémie a o kurikulárnej reforme. Správa z kvalitatívneho výskumu

Projekt 022UK-2-1/2021 „Kríza – ohrozenie aj výzva: stratégie zvládania pandemickej situácie v rodinách a na školách“

Radek Vorlíček

Bratislava, 2023

Financované
Európskou úniou
NextGenerationEU

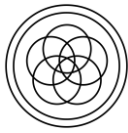
PLÁN [OBNOVY]

MINISTERSTVO
ŠKOLSTVA, VEDY,
VÝSKUMU A ŠPORTU
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

FAKULTA SOCIÁLNYCH
A EKONOMICKÝCH VIED
Univerzita Komenského
v Bratislave

Autor správy:

© Mgr. et Mgr. Radek Vorlíček, Ph.D.

Riešiteľský kolektív projektu:

Hlavný riešiteľ:

Univerzita Komenského v Bratislave, Fakulta sociálnych a ekonomických vied, Ústav sociálnej antropológie:

Mgr. Andrej Mentel, PhD. (zodpovedný riešiteľ projektu)

Mgr. Danijela Jerotijević, PhD.

Mgr. et Mgr. Radek Vorlíček, Ph.D.

Partnerské riešiteľské organizácie:

Prešovská univerzita v Prešove:

Mgr. Alexander Mušinka, PhD. (zodpovedný riešiteľ za UNIPO)

PhDr. Marek Lukáč, PhD.

Mgr. Silvia Lukáčová, PhD.

Ústav etnológie a sociálnej antropológie SAV, v. v. i.:

Mgr. Tatiana Zachar Podolinská, PhD. (zodpovedná riešiteľka za ÚESA SAV, v. v. i.)

Mgr. Soňa G. Lutherová, PhD.

Mgr. Ľubica Voľanská, PhD.

Mgr. Miroslava Kinczer

Mgr. Edita Rigová, MPA

Mgr. Natália Slivková

Centrum antropologických výskumov

Mgr. Lucia Segľová, PhD. (zodpovedná riešiteľka za CAV)

© Univerzita Komenského v Bratislave, Fakulta sociálnych a ekonomických vied, Ústav sociálnej antropológie, Bratislava, 2023

Text neprešiel jazykovou úpravou.

Správa bola vypracovaná v rámci projektu 022UK-2-1/2021 „*Kríza – ohrozenie aj výzva: stratégia zvládania pandemickej situácie v rodinách a na školách*“ podporeného Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky v rámci Plánu obnovy a odolnosti.

Obsah

Metodológia.....	2
Výsledky.....	3
Perspektíva riaditeľov	3
Nástroje a stratégie zvládania krízových stavov	3
Postoje a potreby v oblasti kurikulárnej reformy	5
Postoje a potreby v súvislosti s novým systémom podpory vo vzdelávaní.....	6
Perspektíva učiteľov a učiteliek.....	7
Dimenzia učiteľ – škola	7
Dimenzia učiteľ – žiak	10
Dimenzia učiteľ – rodič.....	13
Dimenzia učiteľ – vlastná osoba: Zladžovanie pracovného a súkromného života.....	13
Fokusové skupiny s učiteľmi/lkami	14
Kurikulárna reforma.....	14
Systém podpory.....	16
Perspektíva odborných zamestnancov v školstve	17
Perspektíva rodičov	19
Online vzdelávanie detí.....	19
Kurikulárna reforma podľa rodičov.....	22
Perspektíva detí (žiakov a žiačok)	23
Závery	26
Príloha	27
Rozhovor pre vedenie školy (riaditeľ/ka)	27
Rozhovor s učiteľom	29
Fokusová skupina	33
Rozhovor s rodičmi	34
Rozhovor s deťmi.....	37

Metodológia

Táto záverečná správa sumarizuje analýzu výsledkov jednotlivých kvalitatívnych výskumov z projektu "Kríza - hrozba a výzva: stratégie zvládania pandemickej situácie v rodinách a školách" financovaného Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR. Výskum bol realizovaný v rámci projektu 022UK-2-1/2021 "Kríza - hrozba a výzva: stratégie zvládania pandemických situácií v rodinách a školách" financovaného Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR.

Výskum prebiehal v mestách a obciach v bratislavskom, prešovskom, nitrianskom, žilinskom a košickom kraji. Hlavnou výskumnou metódou boli hĺbkové rozhovory a skupinové rozhovory (pozri prílohu). Rozhovory sa uskutočnili s riaditeľmi, učiteľmi, odbornými učiteľmi, asistentmi učiteľa, rodičmi a deťmi. V novembri 2022 sme ukončili kvalitatívny zber údajov metódou rozhovorov realizovaných v školách alebo v domácnostiach, v rámci ktorých sme komunikovali s rodičmi a žiakmi. Štruktúra konečného stavu (celkovo 137 rozhovorov, z toho 10 rozhovorov bolo uskutočnených kolektívne metódou fokusových skupín) je vyjadrená v tabuľke:

	ZŠ	Špeciálne ZŠ	SŠ	OU	Spolu
Žiak	28	0	15	0	43
Rodič	28	8	8	2	46
Učiteľ, odb. prac. alebo vedenie	24	4	8	2	33
Fokusové skupiny (pedag. pracovníci)	5	1	1	3	9
Spolu	85	13	32	7	137

Tieto dáta boli spracované kvalitatívnou analýzou. Pri analýze sme kládli dôraz na podrobný opis skúmanej problematiky a pohľad samotných aktérov. Táto analýza umožňuje širší pohľad na problematiku. V porovnaní s kvantitatívnou analýzou vo všeobecnosti neprináša zovšeobecňujúce závery a neporovnáva, koľko respondentov uviedlo súhlas alebo nesúhlas s konkrétnym tvrdením t.j. nemapuje frekvenciu výpovedí; na druhej strane, umožňuje zasadiť jednotlivé názory do kontextu.

Pri spracovaní údajov sa kládol dôraz na etiku výskumu, t. j. anonymitu zúčastnených aktérov, informovanosť, zodpovednosť a dôveryhodnosť výsledkov.

Výsledky

Výsledky kvalitatívneho výskumu sú rozdelené podľa jednotlivých cieľových skupín výskumu, t. j. riaditelia, učitelia, odborní učitelia, asistenti učiteľa, rodičia a deti.

Perspektíva riaditeľov

Pri mapovaní perspektív vedenia škôl sa náš výskum zamerlal na tri hlavné témy:

1. Nástroje a stratégie krízového riadenia
2. Postoje a potreby týkajúce sa plánovaných zmien v štátnom vzdelávacom programe (kurikulárna reforma).
3. Postoje a potreby súvisiace s novým systémom podpory vzdelávania.

Na začiatku tejto podkapitoly je potrebné vysvetliť, že v spracovaní jednotlivých tém existujú značné rozdiely, ktoré sú opodstatnené. Takmer každý riaditeľ a učiteľ sa vedel vyjadriť k pandémie, zatiaľ čo len málokto z nich mal relevantné informácie o kurikulárnej reforme. Z tohto pohľadu je teda prvá téma v jednotlivých terénnych správach opísaná oveľa podrobnejšie ako druhá a tretia téma. V tomto ohľade zohrala úlohu aj skutočnosť, že medzi jednotlivými školami existovali značné rozdiely. Hoci prvá téma súvisiaca s pandemiou bola živo opísaná, v terénnom výskume sa vyskytli prípady, keď niektorí riaditelia odmietli diskutovať o pandemickej situácii kvôli negatívnemu postojú k pandémie: *„Prepáčte, ale pre mňa je strata času o tom vôbec diskutovať (...). Je pre mňa strašne ťažké na to odpovedať. Proste celá spoločnosť sa rúca... je to všetko o tom, že vyššie postavené osoby rozhodli, že tu zničíme spoločnosť.“*

Nástroje a stratégie zvládania krízových stavov

Z pohľadu riaditeľov čelili školy na Slovensku počas pandémie viacerým vzdelávacím výzvam: (1) takmer úplná absencia kontaktného vyučovania – bolo najnáročnejšie vyučovať predmety, ktoré si vyžadujú interakciu so žiakmi/čkami a nie sú len o teoretickom vysvetľovaní látky, (2) viac administratívnej práce, (3) nedostatok techniky na dištančné vzdelávanie a slabé internetové pripojenie, (4) klesajúce výsledky žiakov, (5) vynechávanie niektorých častí vzdelávacieho obsahu, (6) nevyhnutnosť tvorby vlastných materiálov od začiatku pandemickej krízy, (7) zmena hodnotenia žiakov (prípadne známky stratili svoj význam kvôli nemožnej kontrole, či deti samostatne vypracúvajú zadania, testy alebo seminárne práce), (8) vysoké očakávania rodičov – ako konštatoval jeden z riaditeľov: *„Myslím si, že mali niekedy miestami až prehnané očakávania. Mysleli si, že preto tie hodiny budú trikrát kvalitnejšie ako v škole. Ale no, to sa nedalo.“*, (9) vznik rôznych anomálií (napr. zapojenie rodičov do online vyučovania) alebo (10) nedostatočná komunikácia a pružnejšia reakcia

zo strany MŠVVaŠ SR (napr. v tom zmysle, že usmernenia z MŠVVaŠ SR boli písané primárne pre základné a stredné školy, ale učňovské školy boli z toho často vyňaté, takže respondent musel čítať medzi riadkami a konzultovať riešenia so zamestnancami). Niektorí respondenti tiež poukázali na to, že po marcovom zatvorení škôl v prvej vlnе nedostalo vedenie žiadne informácie o tom, ako postupovať: „*Vedenie absolútne netušilo, čo má robiť, pretože sme z ministerstva nedostali vôbec žiadne pokyny, absolútne nič.*“

Veľký počet škôl bol nútený pružne a primerane reagovať na tieto výzvy. Pri zvládaní týchto výziev si riaditelia a učitelia vyvinuli rôzne nástroje a stratégie na zvládanie kríz. Najčastejšie sa počas pandémie naučili nové technologické, komunikačné a koordinačné zručnosti. Naučili sa tiež viac pracovať ako tím a organizovať online stretnutia. Podľa mnohých došlo k úplne novému nastaveniu školy, a v tomto ohľade si riaditelia a učitelia rozvíjali schopnosť sebareflexie svojej práce a tohto nového systému. Niektorí sa naučili mať pripravený plán pre každú krízovú situáciu, aby mohli plnohodnotne fungovať. Náš výskum naznačuje, že v dôsledku pandémie sú mnohé školy pripravené na okamžitý prechod na online vzdelávanie, čo môžu podľa potreby využiť aj v iných situáciách.

Z dát ďalej vyplýva, že niektorí riaditelia boli počas pandémie aktívnejší na sociálnych sieťach a začali sa viac angažovať a vymieňať si skúsenosti a postupy v rámci týchto sietí spolu s ostatnými riaditeľmi, napríklad prostredníctvom skupiny Riaditelia na Facebooku. Túto formu solidarity možno pozorovať nielen medzi riaditeľmi, ale aj medzi učiteľmi. U nich sa objavili prvky medzigeneračnej solidarity v tom zmysle, že (starší) kolegovia, ktorí nemali potrebné technické zručnosti, sa učili od mladších, ktorí ich mali. Tiež sa potvrdilo, že učitelia, ktorí si už pred pandemiou osvojili technológie (napríklad EduPage a Google Classroom), mali ľahší prechod na dištančné vzdelávanie.

Viacerí respondenti opakovane poukazovali na to, že počas pandémie sa výrazne zvýšila administratívna záťaž. V tejto súvislosti boli učitelia, ktorí nemali online výučbu, niektorými riaditeľmi presmerovaní na administratívnu podporu, čo viedlo k formálne veľmi nerovnomernému pracovnému zaťaženiu. Medzi školami sa tiež častejšie objavovali výzvy týkajúce sa psychohygieny. Riaditelia vidia potrebu školského psychológa, ktorý by bol k dispozícii učiteľom a deťom nielen v krízových situáciách, ako bola pandémia a vojna na Ukrajine, ale všeobecne, pretože učiteľské povolanie je náročné.

Ukázalo sa, že počas epidemiologickej krízy mnohí učitelia brali do úvahy žiakov, ktorí nemali technologické vybavenie. Učitelia sa snažili vyjsť týmto žiakom v ústrety a rozdávali im učebné materiály alebo pracovné listy. Stále sa však našli žiaci, ktorí „vypadli“ z vyučovania. Napríklad podľa jednej riaditeľky boli deti, ktoré mali objektívne dôvody nenastúpiť na vyučovanie a každý týždeň

mali pripravené materiály na domáce úlohy z jednotlivých predmetov. Nie všetky si ich však chodili čítať. Odhadovala, že približne polovica týchto žiakov si materiály v škole neprešla. V tom roku však nemohli prepadnúť, preto im bolo nariadené, aby sa zúčastňovali na doučovaní, keď nastúpili do školy.

Postoje a potreby v oblasti kurikulárnej reformy

Značný počet riaditeľov uviedol, že nemajú dostatok informácií o nových štátnych osnovách. Najčastejšie majú len elementárne a v médiách často spomínané informácie o rozdelení do cyklov a cieľoch reformy. Podľa niektorých riaditeľov najviac otázok vyvoláva to, ako bude zostavený program na druhom stupni a ako bude usporiadaný obsah jednotlivých predmetov do cyklov.

Na jednej strane niektorí riaditelia chvália zmeny v hodnotení, prepojenie 4. a 5. ročníka, zameranie na zručnosti v cykloch, nie na zlyhávanie žiakov, ale aj skutočnosť, že je možné posúvať učebné osnovy v rámci cyklu, hoci existuje riziko „posúvania“ učebných osnov dopredu. Na druhej strane vidia problém v kvalifikácii učiteľov a ich príprave na takúto veľkú zmenu. Niektorí považujú reformu za „kozmetickú úpravu“. Iní poukazujú na to, že takáto reforma by bola veľmi nákladná, a vyjadrujú obavy, či sa na takúto zmenu nakoniec nájde dostatok finančných prostriedkov. Niektorí sa k financiám vyjadrili, že *„snaha o prevzatie fínskeho modelu vzdelávania je zbytočná z dôvodu nedostatku finančných zdrojov, ktoré sú kľúčové pre pozitívnu zmenu vo vzdelávaní na Slovensku“*.

Niektorí riaditelia sú voči novej reforme skôr skeptickí. Nie sú si istí, či je reforma dobre pripravená a dostatočne rozvinutá na to, aby zmenila veci k lepšiemu. Časť riaditeľov je k reforme veľmi kritická, hoci títo respondenti nie sú kritickí len k tejto reforme, ale skôr ku všetkým zmenám a celkovo k celému systému vzdelávania na Slovensku. Podľa jednej riaditeľky školy prechádzajú od reformy k reforme a od ministra k ministrovi bez reálnych výsledkov, takže by bolo potrebné najmä stabilizovať ministerstvo školstva. Táto riaditeľka ďalej poukázala na to, že v súčasnosti je škola príliš vyťažená a nemá záujem o pripravované reformy, pretože v nich nevidí perspektívu.

Postoje a potreby v súvislosti s novým systémom podpory vo vzdelávaní

Podobne ako pri kurikulárnej reforme, mnohí riaditelia tvrdia, že nemajú takmer žiadne informácie o novom systéme podpory vzdelávania. Tí, ktorí sú s novým systémom podpory oboznámení, v ňom buď nevidia žiadnu zásadnú zmenu, alebo sú voči nemu skôr skeptickí. Táto skepsa vyplýva z toho, že problém nevidia v zriadení školských podporných tímov a zabezpečení odborníkov. Školy už často majú špeciálnych pedagógov, psychológov, asistentov učiteľa alebo zdravotníkov. Problémom je však ich financovanie alebo nedostatočný počet učiteľov na plný úväzok („*potrebovali by sme aspoň 17 asistentov učiteľa, máme ich 7*“).

V tejto súvislosti sa poukazuje na to, že je potrebné investovať nielen do podporného tímu, ale aj do materiálov a učebných pomôcok, ktoré zefektívnia vyučovanie a sprístupnia ho všetkým žiakom, vrátane žiakov zo zdravotným znevýhodnením.

Skepticizmus prevláda aj v tom zmysle, že si riaditelia nevedia predstaviť, ako sa v praxi budú prepájať niektoré predmety (napr. učiteľka biológie si nevie predstaviť, ako do hĺbky prepojiť biológiu a geografiu). Podľa niektorých nie sú možné zmeny, ktoré by fungovali plošne, pretože pri inováciách sa nemyslí na regionálne rozdiely.

Niektorí riaditelia zdôrazňujú úlohu vstupnej diagnostiky školskej zrelosti, ktorá by odfiltrovala tých žiakov, ktorí len potrebujú zostať dlhšie v škole, a tých, ktorí majú ŠVVP a potrebujú individuálnu pozornosť a podporu, čo by tiež znížilo záťaž odborných zamestnancov. Časť riaditeľov sa domnieva, že by sa mal zachovať rozdiel medzi špeciálnymi základnými školami a „bežnými“, nešpecializovanými základnými školami.

V našej vzorke boli aj riaditelia, ktorí považovali systém podpory do istej miery za irelevantný. Napríklad finančne znevýhodnení žiaci a žiačky nový systém podpory nepotrebujú, pretože dostávajú štipendiá. Deťom zo ŠZP podľa nich podpora nemôže pomôcť, pretože ich nemožno pripraviť na zamestnanie tak, aby ho zvládli ako ostatné deti.

Perspektíva učiteľov a učiteľiek

Perspektívy učiteľov boli zaznamenané v štyroch dimenziách: dimenzia učiteľ – škola, dimenzia učiteľ – žiak, dimenzia učiteľ – rodič a dimenzia učiteľ – vlastná osoba.

Dimenzia učiteľ – škola

a) Podpora zo strany školy a štátu/ministerstva školstva

Prevažná väčšina učiteľov pociťovala plnú podporu vedenia školy a svojich kolegov pri prechode na dištančné vzdelávanie. Podpora kolektívu sa ukazovala opakovane ako významný faktor v zvládaní výziev súvisiacich s pandémiou. Na druhej strane, učitelia považovali podporu zo strany Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu za nedostatočnú, nekvalitnú a sporadickú. „Podpora zo strany školy bola v rámci možností a aktuálnych schopností, zatiaľ čo podpora zo strany iných inštitúcií bola len sporadická.“ Podľa ich názoru „školy boli ponechané samy na seba“. Podľa viacerých vyjadrení štát školám vôbec nepomohol a celú ťarchu problémov spojených s pandemickou krízou nechal na samotných školách: „Myslím si, že to všetko nechali na škole“ – v tomto prípade išlo o pomoc štátu. Napríklad metodické pokyny, ktoré prišli z MŠVVaŠ, hodnotil jeden z učiteľov ako neadresné a neposkytujúce žiadne konkrétne odporúčania: „Napríklad, prvý týždeň po príchode do školy sme mali robiť socializáciu. A bolo to, pozrite, oni robia socializáciu a inklúziu. Ale to my vieme, ale žiadne, tu je súbor aktivít, alebo tu je zdroj a tu čerpaj (informácie), nič.“

a) Prvá vs. druhá vlna

Počas rozhovorov učitelia výrazne rozlišovali medzi prvou a druhou vlnou pandémie. Podľa ich názoru bola prvá vlna oveľa náročnejšia a zahŕňala oveľa viac neistoty. „Prerušenie dochádzky v marci 2020 bolo veľmi náročné obdobie, pretože sa vyznačovalo úplnou neistotou a potrebou hľadať nové riešenia vzhľadom k vzniknutej situácii, s ktorými neboli žiadne skúsenosti.“ Jedna z učiteľiek konštatovala, že pociťovala neistotu najprv v otázke „ako dlho“ a potom „ako ďalej“. Bolo pre ňu ťažké nájsť systém, ktorý na začiatku vôbec nebol dobrý. Podľa niektorých učiteľov znamenala prvá vlna pre deti „stratu pol roka“. Z ich pohľadu bola druhá vlna už jednoduchšia v tom, že učitelia už mali skúsenosti s prvou vlnou a dištančným vzdelávaním. Boli teda na dištančné vzdelávanie oveľa lepšie pripravení a vyučovanie už bolo nastavené a prístup k EduPage a Webexu bol vytvorený. „Vlastne táto možnosť to nacvičiť a vypracovať ten systém pre to dištančné vzdelávanie, to chýbalo v tej prvej vlne.“

Z pohľadu učiteľov možno medzi týmito dvoma vlnami identifikovať niekoľko ďalších významných rozdielov. Napríklad v prvej vlne neexistovali aplikácie, učitelia nemali doma technológie a nebol vypracovaný systém, ako by malo online vzdelávanie vyzerieť. V porovnaní s prvou vlnou, sa v ďalších vlnách všetko akoby sústredilo na dohľad a zabezpečenie dodržiavania

komplikovaného súboru opatrení, avšak to, ako ďalej organizovať vyučovanie, či duševné zdravie detí sa stali druhoradými.

b) Pripravenosť na dištančné vzdelávanie

Získané dáta potvrdzujú pomerne známu skutočnosť, že pripravenosť na dištančné vzdelávanie bola oveľa výraznejšia v tých školách a u tých učiteľov, ktorí už boli relatívne dobre oboznámení s rôznymi technológiami aplikovanými vo vzdelávaní (napr. Google WorkSpace a pod.). Boli školy, ktoré už niekoľko rokov používali elektronické žiacke knižky, všetci žiaci mali školský e-mail, komunikácia s rodičmi a žiakmi prebiehala prostredníctvom EduPage a Google Classroom. Používali aj službu Google Meet, ktorá bola pred pandémiou k dispozícii zadarmo. Tieto školy mali pri prechode na dištančné vzdelávanie oproti iným školám určitú výhodu.

c) Zanechanie učiteľskej profesie: „lebo ja ako učiteľ som sa cítila, jednoducho, nechaná na holičkách“

Ako bolo uvedené vyššie v podkapitole o podpore škôl, veľký počet učiteľov zastával názor, že vláda neposkytla školám počas pandémie žiadne systémové riešenie. Tento nezujem zo strany vlády a neschopnosť okamžite riešiť problémy viedli k tomu, že sa menšia časť učiteľov rozhodla opustiť učiteľské povolanie. *„Uvedomila som si, že táto vláda v skutočnosti nepočúva problémy týchto obyčajných ľudí a tým aj obyčajných učiteľov. Vidím však, v čom spočívajú problémy. Že keď máte problém s matkou, keď musím riešiť, či má matka kameru alebo nie a ako sa dieťa... a teraz... oni napíšu nejaké odporúčania ako to dodržiavať, ale je to strašne ťažké dodržiavať. A prečo sa stále musím riadiť len nejakou legislatívou? Každopádne mám učiť. Mám si s tým dieťaťom sadnúť. A oni to vlastne dali na učiteľa, že pomaly celú techniku, ako sa to má robiť, ale vlastne ani tú techniku mi nedali a ja som to musela zariadiť, nastaviť nejaký systém, lebo oni kým sa pohnú, tak je to ako nekonečný príbeh. Ako v tomto som... určite odídem zo školstva, keď budem mať možnosť, lebo toto je jeden nefunkčný systém.“*

d) Školský semafor

Niektorí učitelia hodnotili školský semafor ako mätúci. Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR vydalo 40-stranový materiál, ktorý bol podľa názoru učiteľov zaslaný školám bez akéhokoľvek vysvetlenia. Učitelia uviedli, že pri každej úprave bol materiál znovu zaslaný bez vyznačených zmien, takže učitelia museli doslova hľadať, čo bolo pridané alebo zmenené. Až neskôr sa začali zmeny označovať. V tejto súvislosti učitelia očakávali komentáre, zhrnutia a *„preklad do zrozumiteľného jazyka“*. Okrem toho učitelia kritizovali, že zmeny a úpravy v semaforoch zvyčajne prichádzali *„v piatok popoludní“*, pričom novinky mali byť účinné od pondelka.

e) Online súťaže v čase pandémie

Učitelia sa k online súťažiam stavajú negatívne. Tieto súťaže považujú za neobjektívne. Ako príklad uviedli matematickú olympiádu, kde dostali žiaci zadanie a písali ho doma. Mali na úlohy dve hodiny, predtým podpísali čestné vyhlásenie, ale reálne neexistoval spôsob, ako skontrolovať, či dieťa nepodvádza.

f) Hybridné vyučovanie

V hybridnom vyučovaní možno identifikovať určitú rozporuplnosť. Hoci niektorí učitelia v ňom nevnímali žiadne väčšie problémy, niektorí učitelia považovali hybridné vyučovanie za „*mimoriadne únavné a vyčerpávajúce pre učiteľov*“. Niektorí ho dokonca hodnotili ako „*katastrofu, prepadák a najhoršie obdobie z hladiska vyučovania*“. Konkrétne mali na mysli obdobie, keď už mali osobné vyučovanie, ale zároveň bolo v karanténe množstvo detí, pre ktoré malo vyučovanie prebiehať online. Hybridné vyučovanie učitelia tiež vnímali ako nudné a nefunkčné pre deti, ktoré sú online, a ochudobnené pre deti, ktoré sú prítomné osobne.

g) Nadobudnuté zručnosti počas pandémie

Učitelia si osvojili digitálne zručnosti alebo používanie nových aktivizujúcich vyučovacích metód prostredníctvom rôznych aplikácií (napr. hry, kvízy, online testy) v dištančnom vzdelávaní. Niektorí učitelia uvádzajú, že niektoré z týchto metód a aplikácií naďalej využívajú pri svojom súčasnom prezenčnom vyučovaní, najmä v snahe zaujať a motivovať študentov. Učitelia sa naučili vyhľadávať rôzne príručky, výukové programy alebo webové semináre, aby oživilí učenie detí. K získaným zručnostiam jednoznačne patrila výmena skúseností medzi učiteľmi a intenzívnejšia komunikácia medzi nimi: „*Počas pandémie sa medzi učiteľmi rozvinula intenzívna interakcia, výmena skúseností, výmena nápadov, ktorá trvá dodnes*“. Jeden z učiteľov veľmi pozitívne hodnotil aktivitu, ktorú iniciovali a realizovali učitelia navzájom. Išlo o koncept online kaviarne prostredníctvom stretnutia, ku ktorému boli vytvorené aj tematické plagáty. Počas veľkej prestávky sa potom učitelia stretli a diskutovali v online skupine vytvorenej prostredníctvom služby Google Meet, ktorú nazvali kaviareň. Tento koncept „*kaviarne cez veľkú prestávku*“ sa preniesol z online priestoru aj do reality, keď sa čiastočne spustilo prezenčné vyučovanie.

Dimenzia učiteľ – žiak

„Ja vravím, že nám vždy chýba aspoň jeden rok v škole, po tej pandémiei...“

a) Výkon detí

Veľká časť učiteľov veľmi kriticky hodnotila výkon žiakov počas dištančného vzdelávania. Tvrдили, že u žiakov vyprchalo „*chcenie sa vzdelávať*“. Pandémia sa na deťoch podpísala tým, že stratili návyky a tie sa im ťažko vracajú. Mnohí z učiteľov hovorili až o devastačnom dopade pandémie na vzdelávanie. *„Ja som musela prehodnotiť ten nasledujúci rok kompletne všetko. Nároky? Nároky už takmer...nemám. Tí, ktorí chcú, tak idú stále, tí, ktorí sú ten zlatý stred, tak venujeme sa, koľko sa dá, a tí, ktorí ale absolútne nechcú, ponúkate im všetko to, čo teda môžete, alebo vyžadujem už len to, že naozajstné minimum, čo sú ochotní vlastne urobiť pre to.“* Napríklad podľa hodnotenia jednej učiteľky by polovica detí mala opakovať ročník. Nemali vôľu sa zapájať do vyučovania, neboli aktívni. Zadaná posielali sporadicky na šiesty – siedmy krát. Učiteľka negatívne vníma, že sa „*deti naučili zlým návykom, zvykli si na lenivosť, že za nepracu sú odmenení, bez sankcií.*“ Aj tu však vidí príčiny v nečinnosti Ministerstva školstva a poradných orgánov, ktoré dopustili, aby sa situácia dlhodobo neriešila. Iná učiteľka k výkonu detí poznamenala: *„U niektorých žiakov som mala pocit, že v tom období nastalo to, že ako keby...nie že zleniveli...ale nemali ani chuť do toho sa vôbec púšťať.“*

V našej výskumnej vzorke zaznievalo, že pandémia zasiahla najvýraznejšie deti so ŠVVP a zo sociálne znevýhodneného prostredia, pre ktoré bola dištančná výučba úplne nevhodná.

Jedna z učiteliek zo školy pôsobiacej v marginalizovanej rómskej komunite považuje vzdelávanie počas pandémie za úplne nezvládnuté: *„v podstate to bolo tak, ako keby boli prázdniny.“*

Medzi učiteľmi a učiteľkami, najmä tými, ktorí vyučujú cudzie jazyky, sa však objavovali i názory, že sa niektoré deti zlepšili, pretože trávili viac času na internete, pozeraním filmov, a niektoré deti to výrazne posunulo v znalosti cudzieho (najmä anglického) jazyka.

Učitelia taktiež oceňovali schopnosť detí sa adaptovať a „*nabehnúť*“ na nové IKT zručnosti. Deti veľmi rýchlo pochopili, ako pracovať s EduPage, prihlasovať sa na Cloud a prepínať účty, čím získali aj praktické znalosti do života.

Menšia časť učiteľov nevnímala rozdiely medzi pandemiou a vzdelávaním pred pandemiou. Ako konštatovala jedna z učiteliek: *„Kto sa učil aj pred dištančným, učil sa aj cez dištančné.“*

V školách reagovali na vyššie uvedenú situáciu tým, že školy ponúkali doučovanie alebo letné školy a snažili sa zintenzívniť prácu na hodinách po návrate do škôl.

b) Významný dopad pandémie na žiakov prvého ročníka

Učitelia poukazovali, že v zložitej situácii boli najmä prváci a prváčky, ktorí/é nedokázali samostatne pracovať. Preberalo sa len základné (nie rozširujúce) učivo a to, čo sa nepodarilo v 1. ročníku, sa doberalo v druhom. Učiteľky vyberali len jednoduché texty, tempo výučby bolo nízke.

c) Čo sa učiteľom nepáčilo: podvádzanie žiakov/čiek a nemožnosť opakovať ročník

Mnohí učitelia a učiteľky opakovanie poukazovali na to, že vyučujúci museli zápasit' s vysokou mierou podvádzania a klamania zo strany žiakov. Niektorí žiaci hovorili, že nemajú kameru, ale keď si to informátorka overila u kolegyne, zistila, že tí istí žiaci boli aj s kamerou pripojení. V inom prípade sa ospravedlnili, že im seká zvuk, náhle sa odpojili a ospravedlnili sa, že im náhle zlyhalo pripojenie, hoci to nebola pravda. Počas písania písomiek si žiaci zdieľali správne odpovede vo vedľajšom chate. Na tento fenomén vyučujúci reagovali rôzne, napríklad vytvárali viac verzií písomiek, aby mali žiaci sťažené podvádzanie.

Časť učiteľov nesúhlasila s možnosťou, že deti nemohli počas online výučby „prepadnúť“. Ak dieťa malo zabezpečené všetky možnosti na vzdelávanie, nevideli dôvod, prečo by dieťa nemohlo opakovať ročník. Podľa učiteľov sa takýmto spôsobom podporovali „lajdáci“. Poctiví študenti to mohli vnímať ako diskrimináciu.

d) Chýbajúca spätná väzba

Učiteľom v rámci dištančného vzdelávania chýbala tradičná spätná väzba zo strany žiakov. Tú učitelia vo všeobecnosti považujú za veľmi dôležitú. Spätná väzba nemusí byť verbálna – učitelia sú z reakcií žiakov schopní zistiť, či žiaci učivu rozumejú, či je potrebné niečo vysvetliť, ako nastaviť vzdelávanie vzhľadom na potreby detí. Bez spätnej väzby je vyučovací proces náročný. V prvej vlne žiadna spätná väzba neexistovala. Nebolo možné učivo prispôbovať potrebám žiakov ani nastavovať latku podľa ich porozumenia. „*Toto pri dištančnom vzdelávaní úplne akože upadlo, čiže bolo nejaký sumár poznatkov, ktorý sa im poslal, či už sa to prispôsobilo ich úrovni alebo nie, to ja som nemohla vedieť.*“

e) Výzvy ohľadom zapojenia žiakov a žiačok do vyučovania

Medzi najväčšie výzvy z pohľadu učiteľov patrilo to, ako „*dotiahnuť toho žiaka vôbec na tú online hodinu, lebo niektorí asi necítili tú takú kontrolu z domu, tak sa snažili to využívať. Hej. Čiže, to. A potom udržať na tej hodine aktívneho, aby sa zapájal, aby nebol rušený nejakými okolitými vplyvmi.*“ Učitelia považovali za náročné vymyslieť stratégie na zvládnutie tejto situácie. Často sa medzi sebou radili, čo by mohlo pomôcť pri udržaní pozornosti žiakov. Spolu vymýšľali motivačné aj sankčné

stratégie – ak sa žiaci okamžite neozvú na vyzvanie a zopakuje sa to trikrát, tak žiak dostane upozornenie, absenciu, apod.

f) Výzvy ohľadom psychického a fyzického zdravia žiakov

Naše dáta sú v súlade s existujúcimi zisteniami, ktoré ukazujú, že niektoré deti veľmi ťažko niesli izoláciu. Išlo najmä o deti, ktoré mali absolútne obmedzený kontakt s ostatnými deťmi. Niektoré deti boli izolované a navyše trávili čas v konfliktných domácnostiach:

„Deti boli odkázané samy na seba.“

„Oni ako keby stratili chuť do života. Oni boli tak letargickí, apatickí voči všetkému. Nič. Nič ich nemotivovalo.“

Deti veľmi zle vnímali „stratu kamarátov a kolektívu“. Deti nemali sociálny kontakt, ten nebolo možné ničím nahradiť, veľmi deťom chýbal. Sociálna izolácia sa netýkala len detí vo vylúčených lokalitách, ktoré nemali možnosť pripojiť sa na online vyučovanie. Objavovala sa aj medzi deťmi v tzv. prímestských satelitoch, ktoré nenavštevujú školu v lokalite, ale do nej dochádzajú. Tieto deti často nemali žiadnych kamarátov vo svojom okolí.

Pre deti bolo veľmi náročné zostať „zavretí doma“. Boli prípady, kedy deťom chýbala socializácia a zvykli mať komplex uzatvárania sa do seba. Aj po návrate do školy takéto problémy u detí rezonovali nejakú dobu. Niektoré deti trpeli sociálnymi fóbiami a odmietali návrat do školy. Učiteľky pozorovali zmeny aj v správaní žiakov aj po návrate do škôl, vrátane zmeny vzťahov v triede, najmä vo vyšších ročníkoch. Pandémia zvýraznila dobré a zlé vzťahy medzi žiakmi. Kolektív už nebol po návrate do školy taký súdržný ako predtým. V porovnaní s obdobím pred pandémiou využívali niektoré učiteľky častejšie možnosť psychologického poradenstva pre svojich žiakov. Jedna z učiteliek poznamenala, že si nebola istá, či jej žiakov a žiačky viac poznamenala pandémia alebo puberta. *„Určite častejšie, ale neviem, či to bolo spôsobené len tou pandémiou alebo tým, že prechádzali takým ťažkým obdobím. Ten siedmy, ôsmy ročník sú také triedy, že tam to začína puberta a majú rôzne problémy tie deti. Čiže neviem, či to bolo spôsobené len tou pandémiou alebo celkovo tým ich vekom, ale áno, bola som častejšie za ňou (školskou psychologičkou; pozn. výskumníčka).“*

Podľa našich respondentov/tiek v mnohých školách fungoval po návrate do škôl podporný tím, ktorý na podnet učiteľov „zachytával žiakov“, ktorí potrebovali intervenciu.

Učiteľky a učitelia tiež komentovali, že u niektorých detí mala pandémia a nedostatok pohybu dopad na fyzické zdravie.

Dimenzia učiteľ – rodič

Medzi učiteľmi prevládal názor, že spolupráca s rodičmi bola dobrá. Viaceré učiteľky/ia konštatovali, že v porovnaní s predpandemickým obdobím boli s rodičmi v kontakte častejšie a miera komunikácie vzrástla. Učitelia prevažne pociťovali podporu so strany rodičov: „*Rodičia v súčasnosti chodia do školy za mnou, predtým som ich musela vyhľadávať sama*“. Niektorí učitelia dokonca tvrdili, že sa počas pandémie „*s rodičmi sa viac zblížili*“ a snažia sa na túto komunikáciu nadviazať a pritiahnúť rodičov bližšie k škole. Rodičia začali tiež venovať väčšiu pozornosť Edupage. Pred pandemiou málokto rodič čítal oznamy, počas pandémie ich začali čítať. Problémy s rodičmi boli teda skôr ojedinelé. Napríklad, jedna učiteľka spomína konflikt s rodičom, v ktorom jej rodič „*vynadal*“, že dcéra nemá možnosť sa pripájať. Škola ponúkla technické riešenie, ktoré rodičia odmietli a celkovo odmietli so školou spolupracovať. Učiteľ však mal povinnosť hodnotiť žiakov, preto za neposlané zadania musela dať hodnotenie „*päť*“. Časť učiteľov/liek poukazovala na to, že spolupráca s rodičmi bola síce menej problémová, avšak netýkalo sa to až tak rodičov detí zo sociálne znevýhodneného prostredia, ktorých bolo podľa nich problematickejšie kontaktovať.

Samozrejme, názor, že sa viac zblížili s rodičmi, nezdieľali všetci učitelia. Niektorí to videli opačne. Podľa jednej učiteľky prispela pandémia k tomu, že sa stratila blízkosť medzi učiteľom a rodičom. Za normálnych okolností majú rodičia možnosť prísť a poradiť sa. „*Myslím si, že sa stratila akoby tá blízkosť, ako keby ten vzťah medzi rodičom a učiteľom, ktorý nikdy nebol síce ideálny, ale aspoň v rámci slušnosti, že ten rodič prišiel sa, slušnou formou väčšinou, proste spýtať sem. Tak jednoducho ten vzťah sa úplne narušil. Že ak teraz rodič niečo chce, tak zvyčajne napíše cez Edupage.*“ V dôsledku výraznejšieho používania Edupage mohli podľa týchto učiteľov/liek nadobudnúť dojem, že im priamy kontakt s učiteľmi nie je potrebný a prestali navštevovať triedne aktivity.

Dimenzia učiteľ – vlastná osoba: Zladovanie pracovného a súkromného života

Pre mnohých učiteľov/ky bolo veľkou výzvou zosúladiť pracovnú a súkromnú sféru. Bolo to náročné vyčerpávajúce obdobie plné neistoty a tápania. Stále meniace sa podmienky, usmernenia hodnotili ako vyčerpávajúce, ťažké. Bolo náročné zladiť čas, podporovať vlastné dieťa a zároveň vzdelávať žiakov/čky online. Napríklad, podľa výpovede jednej učiteľky mali doma iba jeden PC a teda musela tomu prispôbiť rozvrh, keďže sa aj jej dieťa pripájalo na vyučovanie. Musela si manažovať domácnosť a prácu tak, aby sa mohlo pripájať jej dieťa a tiež ona vyučovať. Dieťa malo rozvrh od 8h do 10h a učiteľka si teda svoje vyučovacie hodiny nastavila až po tomto čase, aby sa mohli vystriedať. Iná učiteľka k zosúladieniu pracovného a súkromného života poznamenala: „*Mám 3 deti, manžel na vysokej škole učí, štyria sme boli denne napojení online, po niekoľko hodín, museli sme sa dohodnúť, večer alebo ráno, kto bude v ktorej miestnosti... manžel si z práce požičal*

počítače, aby sme každý mohli byť na notebooku. To sme mali veľmi veselo. Kto ide do kuchyne, kto si berie obývačku. Do detskej jeden... to bolo akože plán dňa. Najdôležitejší plán dňa, kto kde bude, aké má predmety... Ja neviem či som mala vôbec nejakú prestávku, aby som sa vyspala. Bol rozvrh, ešte zladať medzi tým, že každý niekde inde, nepamätám si, kedy som čo varila... pol roka a viac, rok ste prakticky piati v trojizbovom byte a máte sa postarať, jedlo, aj nakupovať, aj učiť a riešiť toto, to bolo také, že nonstop, a o 20h – 21h mi rodičia volajú a opravujem písomky do noci, niekedy som pár hodín spala.“ Časť učiteľov/liek spomínala vysokú psychickú záťaž pre všetky vekové kategórie, najmä počas obdobia, kedy prichádzali nariadenia v súvislosti s očkovaním.

Časť učiteľov však poukazovala i na to, že napriek náročným podmienkam online vzdelávania, pociťovali menej stresu. Na jednej strane bolo viac administratívy, vyplňania reportov, na druhej strane bolo menej starostí so žiakmi.

Fokusové skupiny s učiteľmi/ľkami

V rámci kvalitatívneho výskumu sa uskutočnili riadené skupinové rozhovory (fokusové skupiny) s učiteľmi, ktoré sa zameriavali predovšetkým na dve hlavné témy: reformu učebných osnov a systém podpory. Fokusové skupiny pozostávali z učiteľiek/ľov rôznych predmetov a ročníkov, rôzneho veku a dĺžky praxe.

Kurikulárna reforma

Drvivá väčšina učiteľov/liek tvrdila, že má len základné informácie o pripravovanej kurikulárnej reforme. Ich prehľad je iba všeobecný a pochádza zo zdrojov, ktoré našli z vlastnej iniciatívy. Informácie nachádzali na rôznych stránkach, ktoré vznikali pre podporu vzdelávania počas pandémie či priamo na stránkach MŠVVaŠ. Niektorí uvádzali, že sledovali stránku bývalého ministra školstva Branislava Gröhlinga na Facebooku a informácie získavali aj od neho. Bližšie informácie o reforme a jej detailnejšie plány im však podľa ich vyjadrení ešte nikto nesprostredkoval.

Na jednej strane niektorí učitelia chápu potreby tejto reformy. Vidia zmysel napríklad, v možnosti „individualizovať vyučovanie vzhľadom na potreby žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami“. Títo učitelia/ľky si však nevedia celkom predstaviť, ako bude reforma fungovať v praxi, napr. ako sa budú zladovať cykly vzdelávania u dieťaťa, ktoré prestúpi na inú školu, ako sa budú tvoriť učebnice k predmetom, ako sa zosúladia učitelia rôznych predmetov. Vo všeobecnosti sa obávajú, že „záťaž“ padne na nich a že nedostanú konkrétne inštrukcie ako postupovať.

Na druhej strane časť učiteľov vyjadrila pesimistický postoj k reforme: „Tých zmien už bolo v školstve toľko, že neviem, či prichádza taká zmena, ktorá by školstvo aj niekam posunula.“ Učitelia

nevedia, čo očakávať od zmien, ktoré im reformy prinesú: „Už k tomu nejaký pozitívny postoj od učiteľa by ste asi ťažko hľadali. Po toľkých reformách a toľkých sľuboch už asi nečakáme naozaj nič.“ Tento skeptický postoj voči kurikulárnej reforme bol identifikovaný na základe neverbálnych prejavov (viaceré učiteľky prevracali oči, mávali rukami, krčili ramenami a pod.).

Učitelia vyjadrili v súvislosti s kurikulárnou reformou rôzne obavy. Niektorí napríklad tvrdili, že keď sa nechá príliš veľká voľnosť každej škole, bude s tým určite spojené množstvo administratívnej práce a potreby vypracovávaní plánov a príprav. Realizácia a všetka zodpovednosť sa presunie na vyučujúcich. Silne zaznievala tiež obava, že školy nebudú mať dostatok pedagogických asistentov, ktorí vyučovanie v triede veľmi uľahčujú a dokážu efektívne zapojiť do výučby aj deti so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami. Jedna z učiteliek vyjadrila obavy z uznania kvalifikácie. Bojí sa, že bude problém s uznaním kvalifikácie učiteľov pri vytváraní cyklov a učitelia sa budú musieť rekvalifikovať. Ak sa druhý cyklus bude týkať 4. – 6. ročníka, čo bude s kvalifikáciou učiteľa, ktorý má zameranie 1. – 4. ročník? „Keby sa vzdelávali teraz študenti a boli by vlastne s tým, že ukončia to štúdium a budú kvalifikovaní, fajn, ok, nech títo kvázi noví učitelia ... ale vezmite si, aby učiteľ, ktorý bude mať napríklad pred dôchodkom a bol 1. – 4. ročník a zrazu bude nekvalifikovaný, lebo bude učiť vlastne ten druhý cyklus, ten 4 – 5 – 6. A on bude pre ten šiesty ročník nekvalifikovaný? To je tiež nedomyslené, akože poviem, nepáči sa mi to.“ Niektorí učitelia vyjadrili obavy z finančnej náročnosti takejto reformy vzhľadom na súčasnú výšku finančných prostriedkov, ktoré plynú do vzdelávacieho systému: „Kým nebude balík peňazí, môžeme si naplánovať krásne veci, keď to nemáme ako učiť, s čím učiť.“

„Lebo my si zmeníme ten základ, to učivo... keď ho chceme obohatiť, keď ho chceme deťom dať zážitkové, tak nemôžeme učiť na starých počítačoch, so starými pomôckami, ktoré sa rozpadávajú. Takže reforma by sa mala dotknúť hlavne aj týchto vecí.“

V jednej z fokusových skupín zaznelo, že by sa malo začať s reformou hlavne na pedagogických fakultách, až potom v školách. K tomu učiteľky z tejto fokusovej skupiny poznamenali: „Mám jednu osobnú skúsenosť s čerstvou absolventkou a až som bola prekvapená, že vysoká škola ju nepripravila tak, ako by som očakávala. My starší učitelia sme absolvovali aj rôzne kurzy a vzdelávania, aby sme sa zorientovali v týchto moderných smeroch a metódach a človek by očakával, že tieto metódy sú na vysokých školách automaticky podávané. Nie sú. Škoda.“ Ďalej uvádza, že vzdelávanie na pedagogickej škole by malo byť inovované. Ďalšia čerstvá absolventka a novoprijatá učiteľka ju dopĺňa: „Na vysokých školách je to také zastarané... My sa naučíme to staré, prideme ako starý systém a potom cez Indíciu a pod. si robíme kurzy ako ďalšie vzdelávanie.“ Viaceré sa zhodli na tom, že služobne starší učitelia dávajú novým učiteľom rady, kde sa môžu a na aké doplnkové vzdelávanie prihlásiť. Uvádzajú, že podľa nich ideálny stav by bol, keby noví mladí učitelia prišli

s najčerstvejšími učebnými metódami, ktoré by posúvali starším kolegom. Boli však aj mladšie učiteľky, ktoré považovali prípravu na VŠ za adekvátnu a tvrdili, že už v súčasnosti sa snažia učivo na rôznych hodinách prepájať. Jedna z nich pôsobila v škole, ktorú navštevovali primárne rómske deti a výzvu videla v organizácii vyučovania tak, aby boli naplnené potreby všetkých detí.

Do fokusových skupín bola zaradená aj jedna skupina, ktorá bola podrobne oboznámená s kurikulárnou reformou. Táto výnimka bola spôsobená tým, že išlo o učiteľov na škole zapojenej do pilotného testovania kurikulárnej reformy (experimentálne overovanie 1. a 2. cyklu počas jedného školského roka). Títo učitelia majú informácie jednak priamo z MŠVVaŠ a ŠPÚ, jednak od ľudí zapojených do programu Teach for Slovakia. Jedna z učiteliek je členkou facebookovej skupiny riaditeľov škôl, kde si informácie o reforme navzájom odovzdávajú. Učitelia v tejto škole s reformou súhlasia, pretože po pilotnom vyskúšaní necítili tlak na prebratý obsah – môžu presunúť tematické celky na neskôr, keď je predpoklad, že ich deti ľahšie zvládnu, a tak sa môžu istým témam venovať podľa potrieb žiakov do hĺbky. Pre túto školu to znamená uľahčenie ich práce a individualizáciu vo vzdelávaní detí zo sociálne znevýhodneného prostredia, čím sa zvyšuje šanca na zamedzenie prepádania. Oceňujú, že ide o reformu zdola. Reforma je presne šitá pre vzdelávacie potreby žiakov, s ktorými pracujú – cykly umožnia učiteľom presúvať učivo v jednotlivých predmetoch tak, aby rešpektovali tempo a individuálne možnosti žiakov. Problematický je presun učiva zo štvrtého do piateho ročníka (od jedného učiteľa k viacerým) v rámci 2. cyklu. Otázne je to najmä vtedy, keď vo štvrtom ročníku nestihnú prebrať všetky plánované témy, ktoré potom učiteľ v piatom ročníku musí dobrať predtým, než sa dostane k vlastnému naplánovanému učivu.

Systém podpory

V prevažnej väčšine prípadov učitelia o novom systéme podpory v školách nevedia. Informácie o tejto reforme sa k nim dostávajú len prostredníctvom médií a internetu.

Učitelia opísali rôzne skupiny žiakov, ktorí by si zaslúžili podporu a zvýšenú pozornosť. Medzi nimi zdôrazňovali talentovaných žiakov, zdravotne či sociálne znevýhodnených žiakov, deti s poruchami učenia, či žiakov z Ukrajiny. Integrovaní žiaci by potrebovali podľa učiteliek väčšiu podporu – napr. pedagogických asistentov, ktorí by im venovali potrebnú pozornosť. Väčší problém vidia na základných školách, kde je detí so ŠVVP viac.

V niektorých fokusových skupinách učitelia opakovane poukazovali na to, že talentovaným žiakom sa venuje menej pozornosti ako „slabším deťom“.

V súčasnej situácii (vojna na Ukrajine) by učitelia potrebovali asistentov pre ukrajinských žiakov. Podmienkou by však mala byť komunikácia v ukrajinskom jazyku. Pokiaľ ide o podporný

systém a asistentov učiteľa, jedna z fokusových skupín vyjadrila aj obavy, ktoré sa týkali zvýšenia počtu asistentov učiteľa na triedu: „Ale teraz viete si predstaviť, že trebárs by si dostala aj troch asistentov do triedy? A ako budete fungovať, keď tam budeš mať troch asistentov v triede a ty máš učiť a každý asistent rozpráva...mne už jeden asistent, ktorý mi na hodine rozpráva s tým dieťaťom, už ma vyrušuje, už mi sled myšlienkový pretrhne. A mňa to vyrušuje, aj ostatné deti, lebo tie prestávajú počúvať mňa, ale si všímajú, čo robí asistent s tamtým dieťaťom a to dieťa sa s ním začne hádať, že ono toto nechce... to je úplne, že najhoršia vec, čo môže byť. No ja neviem. A tieto deti by mali mať individuálny prístup, tak nech si ho teda asistent zoberie a nech s ním pracuje individuálne.“

V súvislosti so systémom podpory učiteľa identifikovali tieto prekážky: lepšie domáce podmienky pre žiakov, lepšia forma podpory pre učiteľov – či už na špecializovaných školách, alebo nešpecializovaných, vyššie platy, vyššia forma finančnej a i. podpory zo strany štátu a často aj od vedenia školy. Pri týchto prekážkach viacerí učitelia poukazovali na to, že mnohí nich robia potrebnú prácu mimo pracovného prostredia a času (doma) zadarmo či dokonca z vlastných peňazí a iniciatívy. Učitelia sú z toho často frustrovaní až vyhoretí (nadšenie pre túto prácu nemusí stačiť/ dlho vydržať), často mávajú zdravotné problémy (vysoký tlak, bolesti hlavy/chrbta, a pod.).

Perspektíva odborných zamestnancov v školstve

Názory odborných zamestnancov na pandémiu a vyučovanie počas pandémie sa významne nelíšili od názorov učiteľov. Rozdielne pohľady sú prítomné skôr len v tých vzdelávacích inštitúciách, ktoré sú svojou povahou špecifické.

Napríklad, **reedukačné centrum** je špecifické tým, že i keď patrí pod rezort školstva, v pandémii sa vzhľadom na to, že je pobytové uzavreté zariadenie, riadilo organizačnými pokynmi vzťahujúcich sa na pobytové inštitúcie (podobne ako DSS, domovy seniorov v kompetencii MPSVaR). Z hľadiska organizácie a zabezpečovania výchovno-vzdelávacieho procesu sa však muselo riadiť pokynmi MŠVVaŠ SR. Reedukačné centrum je uzavreté zariadenie, takže aj v bežných podmienkach majú žiačky možnosť vychádzok mimo zariadenia len so súhlasom vedenia v stanovených časoch a v sprievode vychovávateľa. Na rozdiel od bežných výchovno-vzdelávacích inštitúcií sa tu výučba oproti „normálu“ v pandémii veľmi nezmenila. Nezmenila sa ani forma výučby – prebiehala prezenčná forma (žiačky sú ubytované priamo v budove, kde prebieha výučba, pričom nemajú voľne dostupné pripojenie na internet). Len pre oblasť výchovy znamenala pandémia zvýšený nápor na prácu vychovávateľov a vychovávateľiek – museli zmysluplne vyplniť všetok voľný čas žiačok (najčastejšie športové aktivity na vlastnom ihrisku, rozšírenie ponuky krúžkov). Výchovné

aktivity prebiehali len v bunkách ubytovaných (skupiny sa nemiešali). Ani spôsoby a charakter komunikácie s rodičmi sa počas pandémie nezmenil, len bol intenzívnejší.

Určité špecifiká bolo možno identifikovať aj v profesiách ako špeciálny pedagóg, sociálny pedagóg, alebo školský psychológ.

Špeciálni pedagógovia oceňovali v priebehu rozhovorov metodickú podporu zo strany VÚDPaP, ktorý vytvoril počas pandémie systém podpory pre odborných zamestnancov škôl, školám zabezpečil „mentora“, ktorý odborných zamestnancov školy sprevádzal obdobím pandémie (školenia, metodické materiály, konzultácie).

Sociálna pedagogička s podobnom duchu chválila podporu centra prevencie v období pandémie. V ňom pracovali kolegovia, s ktorými si ľudsky rozumela a mohla sa na nich vo všetkom obrátiť: *„Ja som s centrom spolupracovala celý ten rok, keď sa niečo vyskytlo, overovať si nejaké postupy, oni mi boli stále k dispozícii.“*

Na rozdiel od špeciálnych pedagógov a sociálnej pedagogičky sa školská psychologička sťažovala, že jej nebola poskytnutá žiadna špecifická podpora. Upozorňovala na negatívny dopad pandémie na duševné zdravie detí aj na ich vzdelávanie. Podľa nej zostali deti závislé na mobilných telefónoch, nedokázali sa sústrediť na učenie, nemali motiváciu a chýbala im pravidelnosť (žiadne ranné vstávanie, ranné rutiny a pod.). Toto následne viedlo aj k problémom s poruchami učenia, sebapoškodzovaniu, úzkostiam a depresiám. Po pandémii sa počet prípadov s psychickými problémami zvýšil (začalo k nej chodiť viac študentov). Zaujímavá téma, ktorú respondentka spomenula, bola, že podľa nej chýbalo v spoločnosti počas pandémie pochopenie pre druhého, tolerancia, rešpekt a komunikácia. Nehľadali sa spoločné kompromisy na vyriešenie problémov. Tiež opísala, že učiteľ v škole požaduje od študenta výkon, a nie je zameraný na osobnosť žiakov: *„Učiteľ ide po výkone, chce od žiaka výkon, kdežto žiak potrebuje úplne niečo iné. Možno potrebuje pochopenie.“* Podľa nej je potrebné sa viac zameriavať na osobnosť a aktuálny psychický stav žiaka než na jeho výkon v škole.

Podobne ako v prípade sociálnych pedagogičiek alebo školských psychologičiek bola práca pedagogických asistentov učiteľa počas pandémie veľmi špecifická. Počas pandémie sa jej charakter zmenil v tom, že nepôsobili v triede počas vyučovania, ale viac v teréne ako spojka medzi školou a žiakmi a ich rodičmi. Práca asistentov učiteľa počas pandémie spočívala najmä v distribúcii pracovných listov a zabezpečovanie podpisov od rodičov. Vzhľadom na veľký počet detí zo sociálne znevýhodneného prostredia a nedostatok komunikačných prostriedkov boli títo asistenti často nútení denne komunikovať s veľkým počtom rodín. Ich práca nebola vopred určená, ale odvíjala sa spontánne, podľa aktuálnych potrieb zamestnancov a žiakov.

Perspektíva rodičov

V našej vzorke rodičov bolo viac žien ako mužov. Ich pohľady sa líšili najmä v oblasti pracovného života počas pandémie, nie však v prístupe k online vzdelávaniu ich detí alebo ku kurikulárnej reforme. Väčšina rodičov mala vysokoškolské a stredoškolské vzdelanie (pomer bol vyrovnaný). Vo vzorke bolo aj niekoľko rodičov so základným vzdelaním. Deti týchto rodičov navštevovali školu v lokalite s prevažne rómskym obyvateľstvom.

V tejto záverečnej správe sa zameriavame najmä na pohľad rodičov na online vzdelávanie ich detí a ich názory na kurikulárnu reformu, resp. na to, ako by podľa nich mala vyzerat' ideálna škola.

Online vzdelávanie detí

Tuto podkapitolu sme rozdelili do niekoľkých kategórií, ktoré mapujú vzťah rodiča a dieťaťa, detí navzájom, rodičov a školy a proces výučby.

a) Vzťah rodič – dieťa počas pandémie:

Vzťah medzi rodičmi a deťmi počas pandémie by mal byť podľa rodičov väčšinou stabilný, pozitívny a blízky. Rodina podľa respondentov trávila viac času spolu a všetci si museli navzájom pomáhať. Od niektorých rodičov však zazneli názory, podľa ktorých nie každý rodič dokázal pomôcť dieťaťu s učením v takej miere, v akej to bolo počas pandémie potrebné.

b) Vzťah dieťa – rovesníci počas pandémie

V období pandémie boli veľmi negatívne zasiahnuté vrstovnicke vzťahy medzi deťmi, ktoré sa nestretávali a kontakty medzi nimi prebiehal najmä cez mobilný telefón alebo komunikačné aplikácie (napr. MS Teams). Dôsledkom toho bolo podľa niektorých rodičov, že sa deti menej stretávajú a majú menší okruh kamarátov ako pred pandemiou. Deti sa viac uzavreli do seba. Jedna respondentka uviedla, že pred pandemiou chodili ku nim domov pravidelne viaceré kamarátky, a teraz veľmi zriedkakedy prídu k nim na návštevu. Prerušili a po návrate do školy sa už neobnovili ani niektoré kamarátstva. Podľa inej respondentky napáchala pandémia najväčšie škody ani nie tak v kvalite vedomostí jej dcéry, ako skôr v oblasti duševného zdravia (chýbajúci kontakt s rovesníkmi počas lockdownu).

„Neviem čo to je za dobu toto, viete, deti sa už nerozprávajú, nehrajú medzi sebou... Aj v triede, nesocializujú sa až tak, ako my kedysi, kamaráti sme boli. Ona si tam sadne a sedí celý deň. Ale to by tak nemalo byť, viete. Moja druhá dcéra je taká viac do sveta, aj vám všetko rozpovie, keď sa jej opýtate, ona má takú dobrú kamarátku, s ňou všade chodia, stále spolu. A táto druhá, nič. Len sedí. Takže aj keď sa socializuje tak, že je v tej triede, sedí tam, tak stále to nie je ono. Ale aspoň to už nie je ako cez pandémiu. Vtedy sa to ešte umocnilo, tá samota, alebo samostatnosť u detí.“

c) Vzťah rodič – škola (vedenie, učitelia) počas pandémie:

Na jednej strane boli podľa väčšiny rodičov učitelia pre rodičov oporou a mohli sa na nich spoľahnúť; učitelia boli k dispozícii, nápomocní a aktívni. Na druhej strane v našej vzorke bola pomerne značná časť rodičov v súvislosti s dištančným vzdelávaním nespokojná a kritická voči škole a učiteľom.

Podľa niektorých rodičov boli náročné najmä začiatky online vzdelávania, ktoré jeden respondent označil za katastrofu, pretože každý učiteľ komunikoval prostredníctvom inej platformy, čo znamenalo neustále prepínanie medzi rôznymi platformami na každú hodinu, vypracovávanie a posielanie úloh prostredníctvom rôznych platforiem. Bolo potrebné si zapamätať, ktorý učiteľ cez čo komunikuje (MS Teams, Messenger, EduPage, email).

Niektorí rodičia poukazovali na problémy s plynulosťou pripojenia na strane vyučujúcich. Objavovali sa tiež situácie, keď škola deťom neposkytovala online výuku. Škola podľa respondentky nedostatočne reagovala na situáciu, netlačila na učiteľov a potom niektorí z nich nesprostredkovali online výučbu. Tato respondentka nevie, kde nastal problém, škola s nimi nekomunikovala, prečo nedokáže zabezpečiť online vzdelávanie.

Niektorým rodičom vadilo, že škola síce poskytuje online vzdelávanie, ale je ho veľmi málo. Podľa jednej respondentky mal jej syn len jednu hodinu denne online výučby. Iná respondentka uviedla, že dieťa malo 3 až 4 hodiny denne, čo sa jej zdalo málo.

Ďalšia potvrdila, že „*namiesto päť hodín mali denne len dve*“.

„*Akurát sa mi nepáčilo, že nemali normálne vyučovanie, klasicky hodiny všetky, ako mali mať v škole.*“

Podľa rodičov bola nevýhodou aj redukcia učebných osnov, najmä najťažšie učivo často nebolo do dištančného vzdelávania vôbec zahrnuté. Iným rodičom prekážalo, že domáce úlohy sa často zadávali vo večerných hodinách.

„*No ja, úplne som bola veľmi nespokojná, ako nabehli na dištančné vyučovanie. A našej škole to extrémne, naozaj extrémne dlho trvalo, kým im zaviedli napríklad nejaké video vyučovanie. To znamená, že poväčšine, skoro celý piaty ročník, im učitelia iba posielali materiály. Kvázi prepísané nejaké poznámky, na youtube nejaké video, v podstate nemali žiaden kontakt ani s tými učiteľmi. Len si mali niečo vypracovať a odovzdať to, to je všetko.*“

„*Napríklad, ja si doteraz pamätám, ako z matematiky preberali nové učivo a ich pani učiteľka im poslala to učivo vysvetlené na papieri napísané rukou, mali si prečítať jej poznámky. A podľa toho sa to mala dcéra naučiť. Ako pre mňa to bolo veľké mínus tej školy.*“

„Dobre, ale všimol som si, že učitelia nedávajú do toho toľko, ako normálne. Urobili si svoje, odučili, povysvetľovali, ale tam to už pre nich haslo a nesnažili sa viac. Chápeť že to bolo aj pre nich náročné, ale toto mi tam trošku chýbalo, taký ten prístup od žiaka k žiakovi.“

„Nič nerobili, pani učiteľka zo slovenčiny len povedala, spravte si toto a toto, a odpojila sa.“

d) Proces výuky (zmeny počas pandémie, výhody/nevýhody online vzdelávania):

Podľa časti rodičov nadobudlo veľa detí dojem, že pandémia sú vlastne len predĺžené prázdniny. Deti si aj odvykli pripravovať sa na každú hodinu. Dištančné vzdelávanie deti nevnímali ako plnohodnotné vyučovanie, nemali pocit, že je to škola, poľavili v disciplíne. Podľa jedného respondenta deti zleniveli počas pandémie. Tento respondent u staršieho syna uviedol, že dlho spal, a len na poslednú chvíľu pred výukou si prezliekol tričko, inak mal pyžamové nohavice a čerstvo zobudený sa pripájal na hodinu.

Oproti tomu považovali niektorí rodičia za jednu z výhod pandémie, že deti sa naučili, že technológia nie je len na hranie a voľný čas, ale je možné sa cez ňu aj dozvedieť nové veci a aj sa učiť. Vyzdvihli aj nadobúdanie nových zručností prostredníctvom inštruktážnych videí a online workshopov, napríklad školu fotografovania.

V našej vzorke sa rodičia opakovane vyjadrovali k tomu, že zodpovednosť za výklad nového učiva, osvojenie poznatkov a kontrolu úloh škola preniesla na rodiča a žiaka.

Kvalitatívny výskum tiež potvrdil, že dištančné vzdelávanie malo negatívny vplyv na deti zo sociálne znevýhodneného prostredia. Niektorí z ich rodičov uviedli, že interakcia medzi nimi a učiteľmi sa obmedzila na nevyhnutné administratívne úkony. Viaceré deti z tohto prostredia nemali možnosť online vzdelávania z dôvodu, že v rodine nemali počítač, alebo mali jeden telefón na prijímanie úloh cez EduPage pre viacero detí. Boli však i rodičia, ktorí pozitívne hodnotili, že učiteľka aspoň občas deťom zatelefonovala a chcela vedieť ako sa majú.

Kurikulárna reforma podľa rodičov

Veľká väčšina rodičov nemala o kurikulárnej reforme žiadne informácie. Len minimum z nich o tejto reforme vôbec počulo, aj to len zo správ a netušili, čo sa plánuje meniť. Malá časť rodičov sa k otázkam o reforme vôbec nedokázala vyjadriť s odôvodnením, že „týmto veciam nerozumejú“.

V otázkach týkajúcich sa kurikulárnej reformy sa väčšina rodičov vyjadrila k tomu, ako by podľa nich mala vyzeráť ideálna škola. Názory rodičov na túto tému boli veľmi rôznorodé, resp. každý rodič mal o ideálnej škole trochu inú predstavu.

Podľa rodičov mala byť výučba viac komunikatívna, deti by sa mali viac zapájať na hodinách, mali by sa viac zameriavať na to, čo ich baví. Rodičia sa kriticky vyjadrovali k tomu, že sa v škole neučia kriticky myslieť a rozlišovať informácie dostupné na sociálnych sieťach. Niektorí rodičia by na škole dali všeobecne deťom viac priestoru na realizáciu a rozmyšľanie. Uvítali by lepšie prepojenie medzi predmetmi, aby deti získali kontext. Podľa niektorých by deti nemali dostávať toľko domácich úloh, koľko dostávajú, pretože sú v škole do poobedia a ak sú domáce úlohy na ďalšie dve hodiny, potom nemajú žiaden voľný čas. Prijali by viac sústredenia na písomnú komunikáciu. Dnes sú deti veľmi zdeformované angličtinou a slangovým vyjadrovaním, ale aj technológiou. Krátke správy a e-maily deformujú písomný prejav. Spoločnosť je podľa mnohých rodičov pretechnizovaná. Deti trávajú dnes veľa času pri technológiách, ktoré by mali byť v škole limitované. Mal by sa tiež zvýšiť počet hodín telesnej výchovy alebo zaviesť sexuálna výchova. Ozývali sa hlasy, že náboženstvo ako vyučovací predmet by sa malo odstrániť. Okrem toho je podľa rodičov potrebné odstrániť z obsahu vzdelávania „zbytočnosti“ a ponechať len učivo, ktoré deti potrebujú. Na jednej strane sa objavili také názory, že deti majú príliš veľa predmetov, ktoré by sa mohli zredukovať. Na druhej strane boli niektorí rodičia toho názoru, že učebné osnovy sa postupne veľmi redukujú.

„Bolo by vhodné prispôbovať dĺžku vyučovacích hodín variabilne podľa dispozície dieťaťa, a tiež by sa mal venovať väčší podiel skupinovej diskusii o téme namiesto vysvetľovania učiva z knihy. Tiež viac samostatných projektov s cieľom podporiť záujem dieťaťa vyhľadať si zaujímavé informácie.“

„(Deti by sa viac mali učiť) vzájomnej komunikácii, alebo technikám „mindfulness“, lepšiemu zvládaniu stresových situácií... a praktickému finančníctvu.“

„Menej detí v triede, povedzme maximálne 15, a ideálne aby bol ku každému učiteľovi pridelený aj asistent. Bolo by dobré, keby nedostávali domáce úlohy, učiť sa má dieťa v škole a nie ešte do noci sedieť nad úlohami. Nie každý rodič má možnosť robiť od 7-14/15:00, čo je normálny pracovný čas, pričom je ideálne, aby jeden z rodičov bol doma pri dieťati a učil sa s ním, trávil s ním čas, keď sa vráti zo školy. A možno by bol dobrý nápad nosenie uniforiem. Predišlo by sa tak oddelovaniu žiakov jedného od druhého na základe toho, čo na sebe majú oblečené. Podporilo by to tú rovnocennosť medzi nimi. A tiež

koľko času by to ušetrilo rodičom, deťom, hlavne ráno, keď sa treba ponáhľať. Odbremenilo by to kopu starostí.“

„Som celkom dosť stotožnená s alternatívnymi školami, čo teraz bežia, aj napr. v Bratislave (Montessori, Citadela alebo Félix), kde sú časti, že deti proste prichádzajú samé na veci, není to postavené na tom, že učiteľ rozpráva a žiak si píše. Ale je to viac zamerané na to myslenie detí. Myslím si aj, že škola by mala vychovávať človeka ako charakter, aj cnosti – čiže kolektív, pracovať s nimi. Myslím si, že na málo školách sa toto robí, ale napríklad na tých, čo som vymenovala, viem, že sa to tak robí, a je to osvedčené a je to super. Takže ideálna škola je taká – a ja viem, že je to náročné – ale prísť aj na také tie individuality dieťaťa, na to, čo oni chcú sa učiť, čo ich zaujíma a baví. Zapájať ich myslenie, ich nejaké aj túžby, aj chodí sa do terénu, učí sa v praxi, nie iba na zadku. Jednoducho každý je nadaný na niečo iné. Takže ja nesúhlasím s tým, ako je škola nastavená aktuálne, celkovo.“

„Je to tak, že podľa mňa by sa mal úplne zmeniť nejaký typ vzdelávania a trošku inak to poňať. A možno niektoré veci úplne, podľa mňa, z tej základnej školy vyhodiť. Čo sa učia, podľa mňa, nemá absolútne žiadny zmysel pre nich, pokiaľ sa nechcú detailnejšie tomu danému predmetu venovať. A stále mám pocit, že je to také nejaké bifľovanie.“

Perspektíva detí (žiacov a žiačok)

V rámci výskumu sme viedli rozhovory so žiakmi, aby sme zistili, ako fungovala škola počas pandémie, aké bolo dištančné vzdelávanie a aké je z pohľadu žiakov po návrate do školy a štandardného vyučovania. Veľká časť žiakov bola spočiatku celkom spokojná, že zostala doma. Postupom času a ťažkosťami pandemického obdobia sa však dni stávali viac „otravnými“. Na jednej strane boli žiaci radi, že nemusia skoro vstávať a chodiť do školy. Viacerí študenti uvádzali, že sa vždy zobudili tesne pred začiatkom vyučovania, vstali z postele a sadli si v pyžame k počítaču. Na druhej strane, takmer všetkým deťom chýbali spolužiaci alebo kamaráti, s ktorými sa nemohli stretávať. Väčšina žiakov to vnímala veľmi citlivo a vo svojich výpovediach hovorili o „zamrazení“ sociálnych kontaktov, nemožnosti navštevovať kamarátov. V dôsledku toho sa mnohé deti počas pandémie cítili veľmi osamelo.

V rámci nášho výskumu sme viedli rozhovory so študentmi o tom, ako fungovala škola počas pandémie, aké bolo dialkové vzdelávanie a aké je z pohľadu študentov po návrate do školy a štandardnej výučby.

Študenti tiež poukázali na to, že pri dištančnom vzdelávaní učitelia často neposkytujú technickú podporu pri výučbe. Z ich pohľadu bolo najťažšie udržať si disciplínu, zostať na hodine, neležať a dávať pozor. Pre niektorých bolo najnáročnejšie „nepodľahnúť negatívnym pocitom, ako je

strach a beznádej". Vnútoraná motivácia žiakov učiť sa klesala a považovali ju za náročnú a potrebnú „*prinútiť k učeniu*".

Významná časť žiakov priznala, že sa neučila nič, všetky informácie mala od spolužiakov, alebo z internetu priamo vyhľadané počas testov/písomiek. Podľa jedného respondenta na prezenčnej výuke „*človek musel drieť, a online bola tendencia všetko vygoogliť*". Jeden z respondentov to hodnotil tak, že počas pandémie sa žiaci oveľa menej učili, pretože bolo veľmi ľahké podvádzať. Niektorí poukazujú na to, že v dobe dištančného vzdelávania priemer známok zostal zachovaný, lenže bez námahy. Mnohí tiež poukázali na to, že väčšina si teda prácu uľahčovala, čo sa odrazilo na prospechu viacerých spolužiakov po návrate do školy.

Podľa niektorých žiakov mali v období pandémie dni rutinný charakter. Jedna z respondentiek to vysvetľovala tým, že obmedzujúco vnímala zväčšené množstvo učiva a pocit, že stále len plní zadané úlohy, ktoré posiela učiteľom, zúčastňuje sa na online výučbe (stereotyp) a pôsobilo to na ňu demotivujúco.

Žiaci poukazovali na to, že škola mala skrátené vyučovanie, ktoré v porovnaní s obdobím pred pandemiou trvalo veľmi krátko (napr. zo 6 hodín skrátené na 4). Veľký rozdiel bol zaznamenaný vo vnímaní jednotlivých predmetov. Niektorí matematiku hodnotia ako obzvlášť ťažkú online. Jedna respondentka spomína napríklad problémy s trigonometriou, pri ktorej treba rýsovať pomocou pravítka. Pri online výučbe nerozumela, ako sa má pravítko otočiť, a pod. Iní žiaci zas vnímali ako problematické cudzie jazyky. Vo všeobecnosti najviac narušené boli vždy tie predmety, ktoré sa nevyučovali štandardným spôsobom a ktorých učitelia boli často chorí. V tejto súvislosti napríklad jedna respondentka uviedla, že učiteľka nemčiny bola väčšinu času neprítomná a hodiny odpadávali, mnohokrát dostali len úlohy na vypracovanie a nevedeli, čo majú robiť. Učiteľka komunikovala väčšinou písomne. Treba tiež poznamenať, že podľa žiakov sa v niektorých školách niektoré hodiny úplne vypustili (najmä výtvarná, telesná a hudobná výchova).

Na jednej strane podľa študentov učitelia zvládli dištančné vzdelávanie dobre; posielali prezentácie, pracovné listy, vyučovali online. Študenti priznávajú, že aj pre vyučujúcich to bolo ťažké – napríklad vypínali WiFi a vyhovárali sa, že im nefunguje sieť. Na druhej strane, viacerí študenti kritizovali prístup niektorých učiteľov počas pandémie. Mnohým študentom vadilo, že na hodinách sa látka väčšinou len prezentovala a rozdávali sa úlohy, resp. že pracovné listy odosielali emailom učiteľom, ale nedozvedeli sa ako ich spracovali, teda boli bez akejkoľvek spätnej väzby.

Medzi študentmi prevládala pozitívny názor na návrat do školy a štandardné vyučovanie, hoci v skutočnosti návrat do školy vôbec nebol jednoduchý. Študenti často vypadávali zo systému učenia, často sa uzatvárali do seba a trvalo určitý čas, kým sa dostali späť do režimu ako pred pandemiou, t.

j. ráno pravidelne vstávať, pripravovať sa na vyučovanie, chodiť do školy, atď. Napriek tomu takmer všetci vnímali stretnutie s priateľmi veľmi pozitívne: „*Tešil som sa, že uvidím svojich priateľov, že konečne začneme žiť.*“ Niektorí však pri návrate do školy zistili, že sa zmenili vzťahy, ktoré počas pandémie ochladli a už sa do normálu nevrátili. Po vyučovaní sa spolužiaci často nestretávajú.

Na záver tejto podkapitoly je potrebné zdôrazniť, že jednou špecifickou skupinou v rámci nášho výskumu boli žiaci z reedukačného centra. Toto centrum zabezpečovalo kontaktnú výučbu aj počas pandémie. V prípade neprítomnosti učiteľa však vyučovanie suplovali aj učitelia, ktorí nemali príslušnú aprobáciu. Podľa študentov sa na hodinách preberalo menej obsahu, pretože hodiny boli často spojené. Veľmi obmedzený bol aj kontakt s vonkajším svetom, čo sa prejavovalo v podobe zákazu vychádzania mimo centra alebo zrušenia napríklad tzv. komunit – stretnutí dievčat, v rámci ktorých sa riešia ich aktuálne problémy, čo prežili za uplynulý týždeň, pridelujú plusové a mínusové body za správanie, pochvaly, apod..

V prípade študentov z reedukačného centra potrebné poznamenať, že niektorí z nich neboli v centre počas celej pandémie. Okrem toho rozhovory so študentmi boli ovplyvnené tým, že sa uskutočnili v prítomnosti riaditeľa, čo sa prejavilo v neochote odpovedať na niektoré otázky do väčšej hĺbky. Rozhovory sa neuskutočnili v uvoľnenej atmosfére a riaditeľ do rozhovoru aktívne zasahoval.

Ďalšou pomerne špecifickou skupinou boli študenti špeciálnej strednej školy. V tejto škole sa uskutočnili (z hľadiska metodiky výnimočne) štyri telefonické rozhovory. Traja zo štyroch žiakov sa vyjadrili, že vyučovanie online sa nekonalo. Dostávali len tlačené materiály, po ktoré si chodili do školy, alebo ktoré im poskytli terénni pracovníci. Jeden zo žiakov však uviedol, že mali online vyučovanie a že mali aj skupinu na jednej z komunikačných platforiem, kde zverejňovali svoje materiály. Za úlohy, ktoré vypracovali, boli hodnotení prostredníctvom Edupage.

Závery

Zistenia z kvalitatívnych výskumných štúdií predstavujú sondu uskutočnenú na výbere rôznych typov škôl z rôznych regiónov a typov sídel na Slovensku. Zaznamenané výpovede učiteľov, rodičov, žiakov a ďalších zamestnancov sa v mnohom odchyľujú od výsledkov reprezentatívneho dotazníkového výskumu uskutočneného v rámci projektu (pozri jednotlivé správy z kvantitatívneho výskumu). Predovšetkým vo voľných výpovediach oveľa častejšie zaznievajú konštatovania o problematycznych miestach dištančnej výučby, o ťažkostiach, s ktorými jednotlivé skupiny bojovali, ako aj o skeptických postojoch voči kurikulárnej reforme. Rozdielny obraz, ktorý vytvárajú dva rôzne spôsoby získavania dát, umožňuje vidieť výsledky výskumu plastickejšie. Výpovede v kvalitatívnych rozhovoroch (na rozdiel od odpovedí na otázky v dotazníku) naznačujú, že tak v prípade vyučovania počas pandémie, ako aj v súvislosti s kurikulárnou reformou je najvýraznejším zdrojom negatívnych postojov neistota, resp. pociťovaný nedostatok zrozumiteľných informácií. V prípade pandémie šlo o pochopiteľný dôsledok toho, že slovenská spoločnosť nemala žiadnu skúsenosť s ničím podobným, a teda prinajmenšom spočiatku boli takmer všetky riešenia improvizáciou. Pri kurikulárnej reforme však ide o iný problém. Na jednej strane je badateľný problematický tok informácií od ministerstva k učiteľom a rodičom žiakov; poukazuje na to najmä rozdiel medzi školami zapojenými do pilotného testovania reformy a ostatnými školami. Informácie, ktoré sa k učiteľom (a tiež k rodičom) dostávali, boli často skreslené a zamerané na menej dôležité aspekty reformy; nie vždy tiež fungoval prenos informácií od vedenia škôl k pedagogickému zboru. Na druhej strane sa vo výpovediach učiteľov aj rodičov objavuje obava zo zmien (a s ňou spojené zdôrazňovanie nepripravenosti na zmeny), no aj skepsa prameniaca zo skúseností s doterajšími pokusmi o reformy školstva.

Dištančné vyučovanie počas pandémie si vyžadovalo od všetkých zúčastnených strán zvýšenie miery vlastnej iniciatívy, u žiakov spojené s prevzatím väčšej zodpovednosti za svoje vzdelávanie. Podobné požiadavky kladie na všetky skupiny aktérov aj kurikulárna reforma. Obe časti nášho výskumu poukazujú na to, že na mnohých slovenských školách potenciál na tento typ zmeny je, no je potrebné brať do úvahy aj spomenuté zdroje obáv.

Príloha

Rozhovor pre vedenie školy (riaditeľ/ka)

Úvodný rozhovor s riaditeľom/kou

Pozícia na škole – ako dlho, v akých funkciách (učiteľ, zástupca, riaditeľ, výchovný poradca...)

Pozícia vo vedení školy – ako dlho, či bude pokračovať, aké zmeny vo vedení sa očakávajú

Voľnejšie interview za účelom zistenia:

(T1) širšej palety nástrojov a stratégií na zvládanie krízových stavov (pandémia, kríza na Ukrajine, iné)

(T2) postojov a potrieb v oblasti plánovaných zmien v štátnom vzdelávacom programe

(T3) postojov a potrieb v súvislosti s novým systémom podpory

(T1): Čo sa zmenilo na Vašej škole počas pandémie?

Pomocné otázky:

1) Aké zmeny nastali konkrétne v obsahu a formách vzdelávania v dôsledku pandémie?

2) Kto bol iniciátorom týchto zmien?

3) Ako reagovali učitelia, rodičia, žiaci?

4) Ako ste vnímali prvú a ďalšie vlny pandémie?

5) Skúste povedať, kto alebo čo Vám najviac pri zvládaní pandémie na škole pomohlo?

6) Skúste definovať čo bolo pre Vás najväčšou výzvou (manažera osobne ale aj konkrétnej školy)?

6) Čo by ste dnes robili inak keby nastala podobná situácia?

7) Ktoré zmeny, resp. aké know how ste si z pandémie preniesli do súčasného postpandemického vzdelávania?

(T2) Čo si myslíte o novom štátnom vzdelávacom programe?

Pomocné otázky:

1) Ako ste sa o ňom dozvedeli?

2) Čo si myslíte o novom ŠVP s ohľadom na školstvo na Slovensku a vzhľadom na Vašu konkrétnu školu?

3) Ako vnímate rozdelenie na cykly oproti „tradičným“ ročníkom? (v čom vidia rozdiel, možné výhody, možné nevýhody)

4) Ako vnímate zameranie na rôzne gramotnosti (napr. jazykovo-komunikačná, matematická, bádateľská a pod.) – aké s tým máte doterajšie skúsenosti? (čom vidia rozdiel, možné výhody, možné nevýhody)

5) Ako prebiehala na škole tvorba ŠkVP? (aktéri, činnosti, zdroje...)

6) Čo by mohlo byť prekážkou pri aplikácii týchto princípov do tvorby ŠkVP?/Aké výzvy očakávate pri aplikácii týchto princípov do tvorby ŠkVP?

7) Čo by pri tom pomohlo na úrovni školy ako celku?

8) Ako na škole prebieha diskusia o učiteľskej praxi - napr. o spôsoboch vyučovania, prispôsobovanie metód podmienkam, a pod.?

9) Čo by mohlo prekážať v aplikácii princípov nového ŠVP do pedagogickej praxe?

10) Čo by naopak pomohlo na úrovni jednotlivých učiteľov/iek?

(T3) Čo si myslíte o novom systéme podpory vo vzdelávaní?

Možno ste zaregistrovali, že okrem kurikulárnej reformy sa pripravuje aj nový systém poskytovania podpory...

Ktorí žiaci by podľa Vašich skúseností potrebovali väčšiu podporu vo vzdelávaní? (Najskôr otvorená otázka, až potom špecifikácia:

- a. žiaci so ŠVVP,
- b. žiaci ohrození školským neúspechom,
- c. žiaci s iným materinským jazykom)

Ktoré konkrétne potreby majú títo žiaci pokryté nedostatočne? Čo by im podľa Vás pomohlo?

Registrujete nejaké prekážky v súvislosti s novým systémom poskytovania podpory?

- a. Na úrovni škôl ako celku
- b. Na úrovni pedag. praxe jednotlivých učiteľov
- c. Na úrovni činnosti odborných pracovníkov škôl a poradenských zariadení

Čo by Vám/Vašej škole pomohlo v úspešnom zavedení nového systému podpory

- a. Na úrovni škôl ako celku

b. Na úrovni pedag. praxe jednotlivých učiteľov

c. Na úrovni činnosti odborných pracovníkov škôl a poradenských zariadení

Rozhovor s učiteľom

(I.) Dimenzia učiteľ - škola

- o Úvod do kontextu
 - V čase mimoriadnej situácie vyhlásenej od 16.3.2020 bolo prerušené vyučovanie v celej krajine na všetkých typoch škôl v prezenčnej forme – od materských až po vysoké školy. Školy prešli zo dňa na deň na dištančnú formu výučby a prezenčná forma na všetkých školách, okrem vysokých škôl, bola obnovená až v júni 2020. Konkrétnu podobu dištančnej formy si školy volili sami a prispôbovali ju svojim možnostiam (podmienky žiakov a pedagogických zamestnancov). Odporúčané MŠ bolo on-line vzdelávanie (asynchrónne – www.edupage.sk a synchrónne), telefonická komunikácia, poštová komunikácia alebo iné formy doručovania a prijímania úloh a zadaní žiakom. Povinnosťou škôl bolo zabezpečiť prístup všetkým žiakom ku vzdelávaniu podľa ich možností, rešpektujúc protiepidemické opatrenia.
- 1. Skúsate si spomenúť, čo sa dialo počas pandemickej situácie u Vás na škole?
- 2. Skúsate si aj spomenúť, ako u Vás prebiehali jednotlivé vlny pandémie a ako prebiehala výuka (napr. online, dištančne - zadávanie úloh cez edupage/komunitných pracovníkov alebo iné)?
- o Technická podpora
 - 3. Čo Vám škola ponúkla pre dištančnú výučbu, akým spôsobom?
 - 4. Čo bolo školám prisľúbené a čo bolo dodané zo strany vlády?
 - 5. Pomohol vám v tom čase aj niekto iný? (napríklad rodič či rada rodičov, firma, samospráva, apod.)
 - 6. Ako pandémiu zvládali vaši kolegovia?
- o Metodická podpora
 - 7. Kto a akým spôsobom usmerňoval pedagogický proces počas dištančnej výučby? (MŠVVaŠ, ŠPÚ, MPC, odbory školstva Okresných úradov, zriaďovatelia - obce, VÚC; „usmerňovaním“ sa myslia nariadenia, metodické pokyny, školenia a pod.)
 - 8. Ako prebiehala spolupráca v rámci kolektívu? Napr. vzájomné vymieňanie si skúseností, rady, čo a ako a robiť (v metodickej ale aj technickej oblasti)?

9. Hľadali ste si informácie, materiály či inšpirácie aj svojpomocne? Ak áno, ako, aké a kde? (Např. cez svojpomocné skupiny na sociálnych sieťach či na webových stránkach (např. zborovna.sk, bezkriedy.sk a i.)
10. Aké inštrukcie učitelja dostali k tomu, ako komunikovať s deťmi o pandémie?
- o Spolupráca s inými aktérmi (např. terénni, komunitní sociálni pracovníci, obecny/mestský úrad)
 - 11. Ak spomenieme deti so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, ako v týchto prípadoch vyzerala spolupráca a podpora zo strany ďalších profesií?
 - o Presahy dištančnej výučby počas pandemického obdobia do súčasnosti
 - 12. Prebieha aj mimo pandemického obdobia dištančná výučba? Ak áno, v akých situáciách? (např. počas Testovania 5 a 9, v prípade SŠ počas prijímacích pohovorov alebo dištančných maturít?)
 - 13. Využívate niečo z obdobia, keď prebiehala dištančná výučba, aj v súčasnosti? (např. pracovné listy, online testy, úlohy, elektronickú komunikáciu so žiakmi, rodičmi, prezentácie, online triedne aktivity, elektronická žiacka knižka a pod.). Čo z toho ste používali aj pred pandemiou?

(II.) Dimenzia učiteľ - rodič

- o Spolupráca a komunikácia s rodičmi, príp. ďalšími členmi rodiny
 - 14. Porovnajte spôsob a intenzitu komunikácie s rodinami žiakov počas pandémie s bežnou prezenčnou výučbou. Akým spôsobom (mailom - cez edupage, telefonicky...) ste komunikovali s rodinami žiakov počas dištančnej výučby? Akých oblastí sa komunikácia týkala?
 - 15. Ako by ste komunikáciu s rodinnými príslušníkmi žiakov zhodnotili?
 - 16. Participácia rodiča na vyučovacom procese. Ako rodičia a ďalší rodinní príslušníci vstupovali do procesu dištančnej výučby?
 - 17. Ak by ste porovnali okruh tém, ktoré ste riešili pred pandemiou, počas nej a po pandémie s rodičmi, došlo k zmene, alebo nie? Ak áno v čom?
 - 18. Čo si myslíte, že bolo najťažšie pre rodičov počas pandémie?

(III.) Dimenzia učiteľ - žiak

- o Vyučovací proces (voľba formy, metód, obsahu a zdôvodnenia)

19. Ako o pandémii komunikovali s deťmi? Radili sa s niekým, alebo túto tému vôbec neotvárali.
 20. Zmenilo sa kvôli pandémii niečo v obsahoch a formách vzdelávania?
 21. Skúste porovnať množstvo učiva, ktoré bolo možné prebrať počas dištančného vyučovania, s prezenčnou výučbou.
 22. Ako ste počas dištančnej výučby zisťovali, či sa žiaci učia (či si plnia zadané úlohy)?
 23. A ako ste zisťovali, do akej miery rozumejú učivu?
 24. Akým spôsobom ste ich hodnotili?
 25. S čím sa na Vás žiaci najčastejšie obracali (rada, pomoc)? A akým spôsobom?
 26. Čo si myslíte, že bolo pre deti najťažšie počas pandémie?
- Dopady na kľúčové kompetencie žiakov (čitateľská gramotnosť, matematická gramotnosť, prírodovedná gramotnosť)
 27. Aký vplyv malo dištančné vzdelávanie na školský výkon žiakov? (Zmenil sa školský prospech žiakov?)
 28. Ako sa podľa vás vyvíjala digitálna gramotnosť žiakov?
 29. Ako by ste zhodnotili vývoj ďalších kľúčových kompetencií u žiakov - čitateľskej, matematickej, prírodovednej gramotnosti?
 - Dopady na predčasné ukončovanie školskej dochádzky
 30. Ako hodnotíte odporúčanie MŠ SR, podľa ktorého nebolo umožnené opakovať ročník? Akú ste s tým mali skúsenosť?
 31. Vyskytli sa prípady predčasného ukončenia vzdelávania počas obdobia dištančnej výučby? Ak áno, v akých prípadoch?
 - Dopady na duševné zdravie žiakov
 32. Ako sa správali žiaci počas dištančnej výučby?
 33. Ako si spomínate na návrat detí do školy po prvej vlne pandémie v júni 2020?
 - Pozitívne dopady dištančnej výučby na niektoré kompetencie žiakov či účinnosť vzdelávacieho procesu
 34. V akých oblastiach podľa Vás dištančné vyučovanie žiakom prospelo? V čom sa zlepšili?
 - Stratégie, ktoré uplatnili školy na zmiernenie strát vo vzdelávaní
 35. Ak sa vyskytli nejaké problémy s prospechom, ako na to reagovala škola? A ako ste na to reagovali vy a ako reagovali iní učitelia?

36. Boli počas dištančného vyučovania realizované doplnkové aktivity ako napr. doučovanie, presun učiva do ďalších ročníkov, individuálna podpora žiakov, mentoring? Ak áno, akých prípadov sa to týkalo a ako to prebiehalo?

37. Pomohli podľa Vás žiakom takéto doplnkové formy? (účinnosť stratégií)

- Stratégie, ktoré uplatnili školy a zariadenia systému poradenstva a prevencie na zmiernenie dopadov na duševné zdravie žiakov

38. Vyskytli sa počas dištančnej výučby u žiakov prejavy v správaní, ktoré vyžadovali spoluprácu so šk. psychológom, či centrom prevencie a poradenstva?

39. Ak sa takéto prípady vyskytli, ako sa to riešilo?

- Potreby učiteľov a odborných zamestnancov pri kompenzácii dopadov pandémie na vzdelávacie výsledky a duševné zdravie žiakov

40. Čo by učiteľ mal, alebo mohol urobiť, aby žiakovi pomohol zvládnuť problémy, ktoré sa počas dištančnej výučby vyskytli?

(IV) Dimenzia učiteľ - "Ja"

- Sebahodnotenie vlastných kompetencií

41. Ako ste zvládli prechod na dištančnú výučbu? Porovnajte skúsenosti počas jednotlivých pandemických vln.

42. Čo bolo pre Vás nové a ako ste sa s tým vysporiadali?

43. Mohli by ste nám porozprávať viac o tom, ako ste používali digitálne technológie? Kedy ste začali? Aké boli vaše skúsenosti?

44. Kde ste hľadali podporu a informácie týkajúce sa práce s digitálnymi technológiami?

Zladovanie pracovného a súkromného života

45. Zostali ste pracovať z domu. Ako to prebiehalo? Ako sa dala zladiť práca a súkromné (rodinné či rodičovské) povinnosti?

46. Pracovali ste z domu počas celého obdobia dištančného vzdelávania?

47. Skúste pomenovať výhody a nevýhody práce z domu.

- Sebarozvoj (spôsoby rozvoja zručností, ďalšie vzdelávanie, sebavzdelávanie)

48. Pociťovali ste v nejakých oblastiach potrebu naučiť sa niečo nové? Ak áno, a v akých?

49. Zúčastnili ste sa nejakých vzdelávacích podujatí počas dištančnej výučby? Ak áno, akých? Boli pre Vás prínosné?

50. Akým spôsobom využívate nadobudnutých zručností v súčasnosti?

Osobné postoje k pandémie:

51. Ako ste Vy osobne vnímali obdobie pandémie?

52. Ako hodnotíte spätne vládne opatrenia?

53. V čom bola daná situácia pre Vás najviac zaťažujúca?

54. Ako konkrétne ste ju zvládali? Aké techniky ste používali na zvládanie pandémie?

55. Čo vám pandémia vzala? A čo vám dala?

Fokusová skupina

T1 Kurikulárna reforma

1. Čo v tejto chvíli viete o pripravovaných zmenách Štátneho vzdelávacieho programu?
2. Aké sú vaše zdroje informácií? (stretnutia, šírenie materiálov, vlastná iniciatíva)
3. Ako prebieha informovanie o kurikulárnej reforme na vašej škole? Mali ste k reforme na škole informatívne porady/stretnutia?
4. Ako rozumiete základným princípom nového Štátneho vzdelávacieho programu?
5. Ako návrh reformy vnímate? Aký máte k nemu postoj?
6. Skúste porovnať vašu rolu pri tvorbe Školského vzdelávacieho programu (aktuálneho oproti pripravovanému)?
 1. Skúste nám priblížiť konkrétne kroky pri jeho príprave, na ktorých ste sa podieľali.
 2. Čo vám v tom pomáha a čo vnímate ako prekážky?
7. Otázka pre ZŠ v NRO: v oblasti jazyka a komunikácia je plánovaná výučba v rómskom jazyku a štátnom jazyku - ako to škola zabezpečí?
8. Aká podpora sa vám dostáva v súvislosti s tým, čo sa mení a ako to ovplyvní Vašu prax?
 - zo strany kolegov, vedenia školy, samoštúdium?
 - ostatných aktérov - MPC, odbory školstva, mentoring a podpora zo strany regionálnych centier kurikulárneho manažmentu)

9. Ako často aj dnes vo vyučovaní využívate metódy, formy, ktoré boli typické pre pandémiu? Podobne aj obsah vzdelávania - redukcia. Museli ste redukovať vzdelávacie ciele a obsah vzdelávania počas pandémie? Ak áno, čo z toho využívate aj dnes?
10. Ako ovplyvní nový ŠVP Vašu prípravu na vyučovanie? Čo bude treba robiť inak ako doteraz z hľadiska cieľov, obsahu, metód, didaktických pomôcok a pod.?
11. V čom sa nový ŠVP podľa Vás líši od pôvodného - v ktorých oblastiach sú zmeny najväčšie? Ako ich vnímate?

T2 Systém podpory na školách

1. Ktorí žiaci by podľa vás potrebovali väčšiu podporu vo vzdelávaní? (Prípadne podotázky - ale tie asi nebudú potrebné):
 1. Žiaci so ŠVVP,
 2. žiaci ohrození školským neúspechom,
 3. žiaci s iným materinským jazykom,
2. Ktoré konkrétne potreby majú pokryté nedostatočne?
3. Čo by vám lepšie pomohlo pokrývať tieto potreby?
4. Čo viete o pripravovanom novom systéme poskytovania podpory?
 1. Ak priamo nespomenú, tak aj odkiaľ čerpajú informácie
5. Čo by vám pomohlo v zavedení nového systému podpory?
 1. Ak učitelia sami nespomenú, tak sa opýtať doplňujúce otázky na prekážky a možné zdroje pomoci.

Rozhovor s rodičmi

T1 Všeobecné otázky o respondentovi:

- Povedzte mi, prosím Vás, niečo o sebe (čo sami považujete za dôležité)
- Aké je Vaše povolanie?
- Kde konkrétne pracujete?
- Kde ste pracovali predtým?
- Na akej pozícii konkrétne pracujete?
- Aké máte ukončené vzdelanie?
- S kým žijete v spoločnej domácnosti?

- Ako je zorganizovaný chod Vašej domácnosti? (kto sa zapája, akým spôsobom, rozdelenie úloh)
- Ako by ste porovnali obdobie počas lockdownu?
- Čo bolo počas pandémie pre Vás najťažšie?
- Čo bolo naopak príjemné v tomto období?
- Ako zvyknete ako rodina tráviť voľný čas?

T2 Život rodiny a dopady pandémie

- Zmenila sa Vaša pracovná situácia kvôli pandémie?
- Chodili ste do práce, pracovali ste z domu, alebo ste museli čerpať OČR?
- Ako na tom bola Vaša partnerka/partner?
- Ako ste si rozdelili domáce povinnosti?
- Prosím, opíšte situáciu v súvislosti s vašou prácou.
- Aká bola atmosféra v rodine počas pandémie?
- Ako ste udržiavali vzťahy s príbuznými?
- Ako ste udržiavali kontakty/vzťahy s priateľmi?
- Ako ste zvládali lockdown? Ako ho zvládali Váš partner/partnerka? Ako ho zvládali deti?
- Bol niekto, kto bol počas korony Vašou oporou?
- Poskytovali ste naopak Vy niekomu psychickú oporu alebo materiálnu či inú pomoc?
- Čo bolo pre Vás osobne výzvou? Čo bolo výzvou pre Vašu rodinu?

T3 Domáce/online vzdelávanie detí:

- Koľko máte detí? V akom veku?
- Aký ročník navštevuje Vaše dieťa?
- Ako prebiehalo vyučovanie Vášho dieťaťa počas lockdownov?
- Ako to ovplyvnilo chod Vašej domácnosti?
- Robilo Vám niečo v tejto súvislosti ťažkosť?
- Bolo aj niečo, čo Vám na tejto situácii vyhovovalo?
- Mali ste dostatočné technické vybavenie na pokrytie práce a online/domáceho vzdelávania? (ak nie, ako ste to riešili?)
- Aké podmienky malo dieťa na vzdelávanie počas pandémie (vlastná izba, počítač atď.)?
- Ako ste si rozdeľovali úlohy s partnerom, ak ide o domáce vzdelávanie?
- Pomáhal Vám ešte niekto so starostlivosťou o deti počas pandémie?
- Pomáhal Vám niekto v súvislosti so vzdelávaním dieťaťa?
- Ako vzdelávanie v tom období zvládalo Vaše dieťa?

- Ako ste s deťmi komunikovali o danej situácii? Vysvetľovali, čo sa deje?
- Ako prebiehal kontakt detí s kamarátmi? Stretávali sa? (Ako to na nich vplývalo a ako to vnímali?)
- Ako deti reagovali na situáciu, keď sa prvýkrát v živote stretli s nebezpečným vírom (hygiena, rúška, testovanie atď.)?
- Ako reagovala škola na pandemickú situáciu? Porovnajete, prosím, jednotlivé vlny/obdobia? Ako hodnotíte reakciu školy?
- Ako to zvládali učitelia?
- Museli ste sa aktívne zapájať do vyučovacieho procesu? Porovnáte mieru zapájania počas pandemickej situácie a po uvoľnení opatrení?
- Zúčastňovali ste sa nejakých rodičovských ev. svojpomocných vzdelávacích skupín na sociálnych sieťach? Ako vnímate tieto skupiny? Boli Vám v niečom nápomocné? V čom? Sledujete ich naďalej? (ak áno - čomu slúžia teraz?)
- Ako vyzeral prospech vášho dieťaťa v súvislosti s pandémiou?
- Ako vyzeral návrat dieťaťa do normálneho vyučovania?
- V čom vidíte výhody a nevýhody domáceho (online?) vzdelávania detí?
- Vyskytli sa počas pandémie v triede vášho dieťaťa situácie, ktoré škola musela riešiť s rodičmi?
- Zmenila pandémia nejakým spôsobom proces výuky, alebo obsah toho, čo sa v škole deti učia? Ako?
- Mali zmeny v súvislosti s výukou počas pandémie aj pozitívny dopad? V čom?
- Aké zmeny zavedené počas online vzdelávania by bolo vhodné zachovať vo výuke?

T4 Kurikulárna reforma

- Ako by mala podľa Vás vyzeráť ideálna škola? Ako by v nej mala prebiehať výuka?
- Do akej miery spĺňa škola, ktorú vaše dieťa navštevuje, túto predstavu?
- S čím ste spokojná/ý?
- S čím ste nespokojná/ý?
- Ako vyzerá vaša komunikácia so školou?
- Ako vyzerá vaša komunikácia s triednou učiteľkou/učiteľom?
- Viete niečo o pripravovanej kurikulárnej reforme?
- Ak by ste mali možnosť, ako by ste zmenili obsah toho, čo sa deti učia? Sú jednotlivé predmety podľa Vás dostatočne obsahovo vyvážené?
- Je niečo, čo by sa deti podľa Vás mali učiť a neučia sa?

Je niečo, čo by sa deti podľa Vás nemali učiť a učia sa?

Rozhovor s deťmi

T1. Základné a všeobecné údaje, uvedenie dieťaťa do rozhovoru

1. Koľko máš rokov? V akom ročníku študuješ?
2. Máš súrodencov? Ak áno, koľkých? (vek, pohlavie)
3. Koľko Vás je doma? S kým bývaš?
4. Máš vlastnú izbu?
5. Čo robíš keď sa neučíš? – ako tráviš voľný čas? Hobby/relax?

T2. Škola teraz a počas pandémie

1. Ako vyzerá tvoj bežný školský deň teraz? Môžeš mi ho prosím opísať?
2. Ako to bolo počas pandémie? Môžeš mi prosím opísať bežný deň počas dištančnej výučby?
3. Na čo si spomínaš z obdobia pandémie? Ako si to prežíval/a? (Bolo niečo, čo sa ti na tom období nepáčilo? Bolo niečo čo sa Ti páčilo? Spomínaš si, čo si napríklad nemohol/nemohla robiť tak ako predtým?).
4. Ako zvládli pandemické vyučovanie učitelia?
5. Ako zvládli pandemické vyučovanie Tvoji spolužiaci?
6. Ako si to zvládol Ty sám/sama?
7. Aké boli tvoje obľúbené online hodiny a prečo?
8. Aké sú tvoje obľúbené predmety za normálnych okolností (Je to inak? Skúsiš povedať prečo?)
9. Aké hodiny boli neobľúbené predmety počas online školy a prečo?
10. Aké sú Tvoje neobľúbené predmety teraz? (Skúsiš povedať prečo?)
11. Skús sa ohodnotiť a porovnať svoju prípravu a výkon v normálnom a dištančnom vzdelávaní.
12. Porovnaj svoje známky počas online vyučovania a teraz? Ak je tam rozdiel, vieš povedať prečo?
13. Čo bola pre teba osobne najväčšia výzva (challenge) počas online vyučovania?
14. Opíš aký bol návrat do školy? (Skús opísať svoje pocity, výzvy, problémy...).
15. Mal/a si skúsenosť s EduPage aj pred pandemiou? Ako fungovalo zadávanie a odovzdávanie úloh a testov online?
16. Aký program ste používali cez online vyučovanie a aké boli Tvoji skúsenosti s týmto systémom/Ako to fungovalo?
17. Skús povedať najväčšie plusy a mínusy online učenia. (resp.: Čo ti viac vyhovuje - dištančná výučba alebo keď chodíš do školy?) Prečo?

T3. Rodina teraz a počas pandémie

1. Mali ste doma dostatok počítačov/ tabletov na online vzdelávanie?
2. Ako ste boli na tom doma s izbami na online vyučovanie (súrodenci, rodičia atď.) Mal si dost' priestoru a súkromia?
3. Ako ste boli na tom s internetom, keď ste sa všetci pripojili na sieť?
4. Ako zvládali pandémiu Tvoji rodičia a ďalší príbuzní?
5. Potreboval si od nich, alebo od iných príbuzných či starých rodičov zvýšenú pomoc pri príprave do školy/pri vyučovaní (domáce učenie, doučovanie)?
6. Aká bola doma atmosféra počas pandémie? (odpovedz iba ak Ti otázka nie je nepríjemná a povedz iba to čo chceš povedať)
7. Ako si udržiaval komunikáciu s kamarátmi? Porovnaj s normálom.
8. Kto Ti pomáhal zvládať problémy?
9. Rozprávali sa s Tebou rodičia o pandémii?
10. Ako prebiehali rodinné oslavy narodenín a sviatkov, Vianoce a Veľká noc atď. (ak neprebíhali, ako to dieťa prežívalo)
11. Spomínaš si na nejaké ťažšie/náročné chvíle doma počas pandémie?
12. Spomínaš si na niečo pekné a príjemné z toho času?
13. Porovnaj Váš rodinný život vtedy a teraz.

T₄ Pandémia všeobecne

1. Odkiaľ si vedel/vedela o tom, čo sa deje (počas pandémie)?
2. Rozprávali ste sa o tom na hodinách?
3. Rozprávali ste sa o tom kamarátmi?
4. Ako si vnímal opatrenia, ktoré bolo potrebné robiť? (nosenie rúšok, hygiena, umývanie rúk, zákaz kontaktov...). Aké to v Tebe vyvolávalo pocity.
5. Čo si robil/a vo voľnom čase počas pandémie?
6. Boli nejaké aktivity ktoré si nemohol/hla počas pandémie robiť? (Ak áno, aké?)